

divadelní výchova

ročník VI.

ústřední dům
lidové
umělecké
tvořivosti
1969

dokumenty
statí
ankety
informace
bibliografie
diskuse

V E S N I C K É D Ě T I A L O U T K Y

Jiří O u d e s

Není tomu tak dávno, co se o našem loutkářském kroužku začalo hovořit. Stal se známým zcela nečekaně za XVI. loutkářské Chrudimi v roce 1967, kde jsme se zúčastnili soustředění vedoucích loutkářských souborů /mimo soutěž/. Ohlasem našeho vystoupení jsem byl překvapen. Předvedený program byl ukázkou naší práce, kterou jsme prováděli víc než pět let. Nikdo o nás a naší práci nevěděl, ani nejbližší osvětové orgány neznaly, co děláme. Hráli jsme především pro sebe, zbývající žáky, kteří kroužek nenavštěvovali, pro děti z naší mateřské školy, rodiče a babičky z naší malé obce. Naším cílem nebylo hrát pro veřejnost, ale hrát si pro radost a potěšení.

Podmínky

Náš loutkářský kroužek pracuje při dvoutřídní základní devítileté škole 1. - 5.ročník v Těšově. Chodí do ní kolem třiceti až čtyřiceti žáků. Škola je v typické pohraniční oblasti, v obci bez autobusového spojení /nejbližší zastávka autobusu je 2 km vzdálena po polní, částečně udržované cesty/. Žije zde kolem stovky obyvatel různých národností /slovenské, německé, české, maďarské/. Obyvatelstvo se stále mění, během mého působení v této obci se zde vystřídaly desítky dosídlenců. To působí jak na práci ve škole, tak na práci našeho loutkářského kroužku. Po ukončení 5.ročníku naší školy odcházejí žáci do úplné devítiletky 4 km vzdálené a dosažitelné pouze pěšky. Je tedy nemyslitelné počítat i s těmi žáky, které jsem si během pětileté docházky do naší školy vychoval. Každý rok tak ztrácím nejméně 2-3 nejstarší a nejvyspělejší členy kroužku, za něž si musím vychovávat náhradu. Někdy se ani nenajde a pak musím většinu prací, kterou vykonávali nejstarší členové kroužku, udělat sám. Často to práci ztěžuje, ale i to se dá dobře překonat. Mravenčí práce začíná každým rokem. Aby práce kroužku nepřestala být zajímavá, musím vyhledávat stále nové způsoby činnosti. Je to někdy velice obtížné, perspektiva je mlhavá, výsledky každý rok, s ohledem na schopnosti žáků, různé.

Materiální podmínky jsou nezáviděníhodné. Štěstím pro nás je, že všechny pomůcky na výtvarnou výchovu, kterými škola disponuje, můžeme použít v našem kroužku. Zvláštní potřeby si musíme kupovat z vlastních prostředků, a to z výnosů představení /to není příliš velká finanční pomoc/ a z výnosu různých sběrů /bylin, odpadových surovin/.

Ve škole, kde nacvičujeme, máme v každé třídě paraván. Pro veřejnost hrajeme v kulturním sále, který má malé jevištěátko a kde si můžeme paraván postavit. Je

to sice jednoduché a primitivní zařízení, ale jsou zde světla i celá světelná rampa, tmavý horizont, opona, a tak se dá docela obstojně technicky zvládnout každá nepřiliš náročná hra. Zvukové zařízení nemáme, sál je však tak malý, že je ani nepotřebujeme. Rozhlasový přístroj a magnetofon nám umožňují obstojně přenášet scénickou hudbu, která je využívána v každé scéně.

Loutky si vyrábíme sami. Naše finanční možnosti jsou takové, že nám peníze sotva stačí na materiál pro vytvoření scény, jsem však i s tímto stavem spokojen, protože loutky, které jsou běžně k dostání, se pro naši práci nehodí. Vyrábíme si sami i dekorace. Materiál je u nás velice těžko dostupný, nemůžeme počítat ani s odpadem, který se ve městech sežene častěji. Nemáme dílnu ani nářadí, proto jsem nucen vyhledávat takový materiál, který je snadno opracovatelný. Používáme především dřevodesky a pěnový polystyren. I pro tento materiál musíme jet do nejbližšího města 17 km vzdáleného a zpět jej potom neseme na zádech 2 km pěšky. Na barvení dekorací používáme latexu, protože ten se nestírá, dá se snadno míchat, ředit vodou, schne dobře, nezasychá na štětcí a dětem se s ním velmi dobře pracuje.

Nejdůležitější podmínkou je velmi těsné spojení práce kroužku s prací ve škole. Nemyslím tím, že by snad děti v kroužku měly pracovat podobně jako ve škole, že by se odpoledne nahrazovala práce školy. Myslím tím to, že s loutkou pracujeme i při vyučování, loutka se objevuje v hodinách čtení a zpěvu, děti se s ní setkávají i u nástěnky. Některá představení se nedají nazvat představeními v pravém slova smyslu, protože to jsou improvizace na výchovná témata a dramatizace článků v čítankách. Hrají děti, hrajeme i my učitelé. Děti se těší především na naše pravidelné každotýdenní improvizace. To přicházejí na tato představení jako do divadla i se vstupenkou. Je to účinnější metoda než stálé kárání učitelů. Zde, ve spojení školní práce s loutkovým divadlem, se tvoří základy pro mou další práci v kroužku. Při vyučování, když děti hrají s loutkami různé improvizace, hledám jiskřičky talentu u každého žáka a pak působím /ne nucením/, aby se žák do kroužku přihlásil. Stává se, že i talentovaný žák odmítne a musím jej oželeť. Spolupráce se školou a práce ve škole je tedy tou nejvzácnější podmínkou a ta je daleko důležitější než sebebohatší vybavení loutkové scény.

Další podmínkou je i chuť pracovat s dětmi a nepočítat osobní oběť času. Chci jim poskytnout alespoň část toho, čeho mají městské děti nadbytek - příležitost uplatnit se. Chci také dokázat sám sobě, že i v těžkých podmínkách lze s dětmi hrát a dramaticky pracovat. Přivést alespoň jedenkrát do roka na jeviště našeho sálku živého herce i když se schovává za závěs paravánu, protože lidé z naší obce mohou herce sledovat jen z televizní obrazovky. Zveme občany pobavit se ve společnosti s námi, chceme přinést mnohým z nich radost z jejich dětí, které to tak dobře dovedou. Navázat na překrásné tradice našich vesnických učitelů,

kteří byli vždy nositeli dobré kultury. Podat dětem ruku a dát jim zaměstnání, aby se zbytečně netoulaly po vesnici, kde je nejčastějším místem jejich pobytu zablácená náves, stodola nebo stáj. Dávám jim možnost. Mnozí jí využívají a přijme-li ji většina žáků, mám radost. Podle počtu přihlášek využívá této možnosti polovina žáků školy a během pěti let docházky do naší školy se jich většina do práce kroužku zapojuje.

Výběr členů a organizace práce v kroužku

Kroužek začíná pracovat ihned po začátku školního roku. Každý žák školy si může vzít přihlášku a do stanoveného dne ji odevzdat. Přihlašují se znovu i ti, kteří do kroužku už chodili v minulých letech. Na přihlášce jsou vypsány povinnosti každého člena kroužku. Svým podpisem a podpisem rodičů potvrzuje, že povinnosti člena kroužku bude plnit; rodiče navíc svým podpisem potvrzují, že s přihláškou a docházkou svého dítěte do kroužku souhlasí. Nikomu nebráním, aby se přihlásil, nezáleží na tom jaké má vysvědčení, jak pracuje ve škole a jak se ve škole chová. Kroužek je dobrovolný a ten, kdo neplní povinnosti, bývá vyloučen. Z kroužku se může každý, kdo chce, odhlásit; vždy však žádám toho, kdo do kroužku přestal docházet, aby to ohlásil písemně. Rodičům pak oznamuji, že jejich dítě přestalo do kroužku docházet. Stává se, že rodiče svého syna /nejčastěji/ neb dceru přivedou a přimějí, aby se omluvili a pak zas pokračuje normální docházka. Přihlášky přijímám i během roku, ale každý než se stane řádným členem kroužku je po tři schůzky prověřován. Pak teprve je se souhlasem ostatních členů kroužku zapsán jako řádný člen.

Jak prověřován? Sleduji společně se členy kroužku přesnost docházky, kázeň a plnění povinností a kamarádství. Potom jej teprve se souhlasem členů kroužku přijímáme. Chci tím vyloučit, aby se do kroužku přihlašovali žáci, kteří mají jen chvilkový zájem o práci. Zájem se vždy zvýší tehdy, jestliže má kroužek nějaký úspěch nebo když je něčím odměněn/třeba zájezdem na divadlo/.

Scházíme se pravidelně jedenkrát za týden, je-li potřeba, i dvakrát. Délka schůzky je podle podmínek dvě až tři hodiny, můžeme se však scházet i o přestávkách nebo před vyučováním.

Snažím se, aby si nikdo v kroužku nemyslel, že to, co dělá, je zbytečné. Aby měl každý radost z činnosti v kroužku, všechny činnosti se snažím provádět hrou. Děti také tvrdí, že si hrají na divadlo. Pohádka je na našich schůzkách vždy v programu. Někdy čtu na pokračování celou pohádkovou knížku. Nikdy to není čtení bez cíle, vždy si určuji nějaký úkol, jak čtené pohádky využít, jak navázat na naši loutkářskou činnost. Děti přečtenou pohádku dramatizují, vyprávějí nebo ilustrují. Procvičuji s nimi přímé řeči, učíme se z paměti vybranou větu, říkáme si těžká slova a těžká slovní spojení atd. Tak se děti nevědomky připravují na

svá příští herecká vystoupení.

Kroužek by nikdy neměl být nudný a činnost v něm stále se opakující, děti by se měly co nejvíce bavit. Při hře se přestávají stydět a bát, stávají se bezprostředními. Řídím jejich činnost, pozoruji, je a dělám si závěry. Zúčastňuji se někdy jejich hry a když se smějí některým situacím, jsem rád, že ve mně nevidí v této chvíli učitele.

Práce je to obtížná. Vyžaduje přípravu po stránce materiálové /co budeme dělat a jak budeme dělat/, organizační /způsob práce a její organizace/. Někdy, vyvine-li se situace jinak, nesetrvávám na své přípravě. Přistupuji k ní volně a podle situace.

Při zpracovávání našeho dramaturgického plánu /dá-li se tak nazvat náš pracovní plán/ jsou děti jeho spolutvůrci. Nikdy neříkám - toto budeme hrát. Většinu plánovaných hříček dětem přečtu. Propadne-li pohádka nebo hříčka, pak ji raději vyřadím dříve, než ji začneme nacvičovat. Tak nemohu předem říci, co budeme hrát, ale jen o čem přemýšlíme. Vycházím především ze zájmu a reakce žáků. Stejně se musím zamýšlet i nad tělesnými možnostmi těchto dětí, protože hraní spodovými loutkami je náročné na fyzické zatížení, především rukou. Při výběru programu musím také vycházet z našich technických a výtvarných možností a mohu proto počítat jen s krátkými hříčkami.

Příprava hodinového programu nám trvá dlouho, ale nezdá se nudná, protože se neomezujeme pouze na nácvik a přípravu programu. Děláme i jinou práci, hraje se různé soutěže zaměřené na loutky a divadlo, vymýšlíme pohádky, vyprávíme si, tvoříme básničky, kreslíme, zpíváme, cvičíme tanečky, které nemají zdánlivě nic společného s nácvikem, učíme se správné výslovnosti, básničkám, říkankám atd. Připravujeme najednou více hříček, některé z nich nacvičujeme ve dvojím obsazení. Pro vystoupení pak vybírám to nejlepší. Před veřejností vystupujeme jedenkrát až dvakrát do roka, někdy několikrát za rok hraje pro děti z místní mateřské školy. Náš program se objeví na scéně před veřejností jen jedenkrát, pak pro nedostatek možností uložíme loutky a začínáme připravovat program nový. Někdo by pro jediné vystoupení nevynakládal tolik práce, protože by to považoval za zbytečné, já říkám potřebné, velice potřebné. Nechci, abychom hráli pouze pro diváky, ale proto, aby se děti něčemu novému naučily. Možná, že některý z nich /asi většina/ již nikdy v životě nebude držet loutku v ruce, ale každé představení, které kdy uvidí, bude moci ocenit. Buď se na ně dívat jinýma očima než ten, který nikdy nezjistil, kolik námahy a práce se musí vynaložit, aby loutka ožila. Stane se z něj pozorný a chápající divák.

Výběr materiálů a příprava inscenace hříčky

Textového materiálu je pro loutkářský kroužek našeho věkového stupně poskytovno. Napsané hry nám příliš nevyhovují, jsou velmi náročné jak na pochopení, tak na technické provedení. Dlouho jsem hledal a četl. Nejdříve jsem vybíral z knihovničky Divadélku, potom přišla na řadu kniha Otto Rödla a kolektivu "Loutkové hříčky pro nejmenší". Po vyčerpání tohoto zdroje, určeného spíše dospělému loutkáři, jsem začal hledat v omalovánkách, leporelech, čítankách, prohlédl a přečetl jsem několik starých ročníků Mateřídoušky. Zde jsem našel to, co jsem dlouho hledal. Nebyly to hříčky, ale básničky a pohádky, které byly jako stvořené pro loutkové jeviště a věk dětí mého kroužku. Malování o mracích. Budíček Z.K. Slabého, Nedokončené pohádky a z nich pohádka "O sedmi trpaslících a ještě jednom navíc" byly nejpřístupnější věku dětí, a po úpravách, které jsem musel provést, nejmilejšími hříčkami, které jsem s dětmi připravil. Pohádka "O sedmi trpaslících a ještě jednom navíc", která se hrála pro obetenstvo nejméně desetkrát, měla největší úspěch. S touto pohádkou jsme se pak probíjovali na XVII. loutkářskou Chrudim a získali zde Čestné uznání.

Způsob práce s Mateřídouškou se mi zdál nejzdařilejší. Některé pohádky a básničky jsou napsány právě pro tento věkový stupeň - pro děti do deseti let. Stoprocentně jsem v kroužku využil Nedokončené pohádky v Mateřídoušce, které měly děti samy dokončovat. Na novou Mateřídoušku jsme každý měsíc netrpělivě čekali. Pohádky jsem pravidelně v kroužku četl, pak jsme je dokončovali a dramatizovali. Byla to práce radostná a plná překvapení. Při čtení pohádky "O sedmi trpaslících a ještě jednom navíc" děti jakoby ožily. Měl jsem radost. Improvizovaná dramatizace dopadla nad očekávání. Radost a spontánnost, která při dramatizaci děti zachvátila, strhla i mne. Na příští kroužek jsem si pohádku řádně přečetl, promyslel a takto připraven jsem ji dětem znovu četl. Trpaslíci, které děti na mou žádost nakreslily, byli u některých až originální. Právě při kreslení trpaslíků se zrodila myšlenka uvedení této pohádky na jeviště. Během týdne se zrodil první trpaslík Pafnuc. Kornoutová hlavička loutky vyrobená ze staré čtvrtky. Když jsem tuto hlavičku ukázal dětem, zatím jen kornout s namalovanými očima a ústy, všechny se hlásily, že si chtějí hned vyrobit svého Pafnuce. Byl to záměr, čekal jsem na to, s takovým zájmem jsem se však při nácviku setkal zatím málokdy. Rozdal jsem staré pokreslené čtvrtky a děti začaly pracovat. Pracovaly velice intenzívně, ještě ten den chtěly mít hlavičku, která jim představovala celou loutku, hotovou. Marně jsem je posílal domů. Po páté hodině odpoledne stály loutky-kornouty /byly ještě nedokončené/ na oknech třídy, která je naší dílnou, klubovnou i zkušebnou. Na dalším kroužku jsme hlavičky dokončili a začali s nácvikem. Nejdříve jsme improvizovali na daná témata a pohádky. Např.: hádka, trpaslíci si vyprávějí po-

hádky, trpaslíci zpívají, trpaslíci vyhánějí Isidora.

Po několikaletých zkušenostech jsem zjistil, že se s dětmi tohoto věku nejlépe pracuje, jestliže nejsou nuceny naučit se doslova napsaný text, který je nutí k vyjadřování zcela nedětskému. Základem naší práce je improvizace. Úspěch této hříčky mě ještě utvrdil v tom, že cesta, kterou jsem zvolil při nácvičce, byla jediné správná. Pohádka "O sedmi trpaslících a ještě jedním navíc" je důkazem, že dítě, kterému se dá volnost, dokáže podat výkon, který by, svázaný přísně dodržovaným textem, nikdy nepodal.

Pracovali jsme při nácvičce této hříčky jen podle scénáře. Teprve potom, když některá ustálená spojení vět vešla v paměť, jsem tuto hříčku zapsal, ale ne pro potřeby našeho kolektivu. I když se během dvou let, po které byla tato hříčka v programu našeho kroužku, vystřídali představitelé některých rolí, nikdy se tito noví text hříčky neučili. Jen vyprávěč znal text přesně z paměti. Ten byl jedním z nejdůležitějších tvůrců inscenace. On byl prostředníkem mezi divákem a dětskými loutkoherci, on svým vyprávěním řídil celé představení. Volné tvoření vět, nenaučená slovní spojení, nečekané vstupy a akce během představení, jsou pro vedoucího jistým rizikem, ale i potěšením, protože se zde může projevit tvořivost a pohotovost každého dítěte.

Na krajské soutěži loutkářů v Rokycanech jsem s hrůzou zjistil, že v zápalu hry začal hovořit i chlapec s vadou v řeči, který v této samostatné roli nikdy nemluvil. Zadržet se nedal. Čekal jsem s napětím, jak jeho výstup dopadne. Dal si na něm záležet. Když skončil, vyrazil mi ulehčením pot na čele. Překonal se. Vadu, která se u něho běžně v řeči projevovala, překonal perfektně. I tyto nepříjemné okamžiky dokáže vyrovnat celkový úspěch představení, vyvolaný bezprostředním a nefalšovaným dětským projevem, a to je to nejcennější.

Uvedu příklad, jak jsme postupovali při práci na hříčce: ve scénáři byla tato situace: "Trpaslíci Pafnucové se na mýtině hádají, kdo pojede nejdříve v autě". Žádal jsem od dětí, aby zapomněly, že trpaslíky představují, ale byly těmi trpaslíky a aby se hádaly asi tak, jakoby mělo Isidorovo auto stát na louce "u bytovek", kde si nejčastěji hrají. Zpočátku se přede mnou styděly. Zvolil jsem úskok, poslal jsem je za závěs a připomněl, že mohou dělat co chtějí, jen aby nerozbořily školu. Hádky byly výborné a věrohodné. To bylo křiku, že jsem je nemohl utišit, hádaly se opravdově. Pak předváděly hádání přede mnou a ostatními členy kroužku. Hádky nebyly už tak živé, ale její opravdovost se nezměnila. V této scéně se vystřídali všichni členové kroužku. I ostatní scény jsme prováděli a nacvičovali podobně. Děti si postupně některé myšlenky zapamatovaly a zde jsem začal mít obavu, že se úroveň bude mechanickým opakováním zhoršovat. Vyměňoval jsem proto jednotlivé role. Úroveň byla různá, ale vždycky byla pohádka zahrána opravdově a s chutí, jakoby si všichni na Pafnuce hráli.

Každou hříčku nejdříve nacvičujeme jako živí herci. Neznázorňujeme pohyb loutek, snažím se, aby se dítě vžilo do své role tak, že si bude hrát na to, co představuje. Dítě ve věku 6 - 8 let hraje s obtížemi obě loutkoherecké role - mluviče a vodiče současně. Vždy převažuje jedna nad druhou. Mluvičská role nejčastěji převažuje nad vodičskou. Proto musí být jedna z těchto činností zmechanizována. Toho se snažím dosáhnout hraním textu živými herci, aby byla každá role hlasově i pamětně dokonalá, pohyb loutky živým hercem náležitě prožit. Pak lépe vyzní činnost na jevišti. Aby vžití se do svých rolí bylo jisté a zaručené, hrají si s dětmi na divadlo, tedy na Pafnuce, na Isidora, na čápa, na lišku atd. Nedílnou součástí hříčky o trpaslících byla i hudba, kterou složila a nahrála J. Oudesová. Stejně tak jako všechny ostatní prvky inscenace byla tvořena přímo pro podmínky našeho kroužku, s ohledem na pohybové schopnosti dětí, které hříčku hrály. Proto se ani hudba neodcizila. Právě tyto všechny podmínky nám pomohly vytvořit dílko, na které budeme dlouho vzpomínat, a proto snad také měla tato drobníčka takový ohlas v řadách loutkářů.

x x x

Snažil jsem se ve zkratce popsat naši práci a zaměřil jsem se přitom především na naši práci a nacvik hříčky o sedmi trpaslících a ještě jednom navíc. Nepsal jsem o naší všední práci, o nacviku díkce a loutkoherectví. Nehovořil jsem o vlivu práce kroužku na duševní vývoj dítěte, o tom, jak práce působí na citové vztahy mezi dětmi a kolik krásných chvil jim přináší. Pominul jsem i to, jak hraní loutkového divadla působí na jazykový rozvoj. Byl by to celý článek, velmi poučný pro všechny, kteří ve výchově a vzdělávání loutkové divadlo podceňují. Mělo by se stát jednou z nejvýznamnějších složek při práci s dětmi, a každý učitel by měl vědět, kolik možností mu dává práce s loutkou, především v 1.-5. ročníku. Bez jakékoli možnosti výběru, s dětmi, které mají ve škole mnoho nedostatků a u nichž je třeba usilovné práce při nápravě řeči a rozvíjení jazykových schopností, jsme se probojovali až na XVII. loutkářskou Chrudim. Snad se někdy dočkáme, že vlivní pedagogičtí pracovníci pochopí, že divadlo a škola by měly být dva nerozlučně u sebe stojící pojmy. Nejen chodit organizovaně na divadelní představení, ale divadlo aktivně hrát při vyučování i mimo ně a není vůbec nutné, aby to bylo jen divadlo loutkové. Snad to někdy někdo pochopí. Kdyby to bylo co nejdříve, mohli bychom mít velikou radost.

=====

P O H Y B V D Ě T S K Ý C H D I V A D E L N Í C H
S O U B O R E C H

Jindra D e l o n g o v á

/Pokračování /

Výraz pohybem

Nejen slovem, ale i pohybem můžeme sdělit nejnaternější pocity. Jediným pohybem paže nebo hlavy dát výraz své radosti, svému smutku. Mnohdy jej takto prožijeme v jediném okamžiku plněji než bychom dokázali slovy vyjádřit. Pro svůj vlastní, vnitřní prožitek určité nálady, atmosféry, pocitu - volíme pohyb bez přemýšlení a bez ohledu na jeho vnější srozumitelnost, i když ta jde většinou ruku v ruce s vnitřní pravdivostí. Pokud vstoupíme na scénu, musí být pohyb "čitelný" i divákům. Záměrné hledání umělecké zkratky pohybu je však již výsadou vědomé herecké tvorby. A o tu nám při práci s dětmi nikdy nepůjde. Dítěti na scéně nebývá svěřeno vyjádření hlubokých podtextů, těžkých psychických stavů. Jejich jednání je přirozené a jednoduché, jsou schopny vyjádřit srozumitelně čistý dětský smutek a čistou dětskou radost. Vrátime se tedy od obecných úvah k dětem a pokusíme se najít cestu k probuzení /otevření, odkrytí/ jejich schopnosti vyjádřit určitý pocit, náladu pohybem. Nejdříve /a hodně dlouho/ jen pro jejich vlastní potěšení, bez opravování, bez ohledu na vnější vyznění jejich sdělení. Pro rozvoj citlivého vnímání, pro schopnost vybavit si prožitou skutečnost, vlastní zážitek, pocit, pro rozvoj pamětní i fantazijní představivosti, objevování sebe, prostoru, partnera.

Hlavním předpokladem je, ABY SE DĚTI PLNĚ SOUSTŘEDILY, aby /jak říkají angličtí učitelé dramatu/ překročily koncentrační bariéru. Pokud se budou rozhlížet kolem sebe, jak to dělá soused, co tomu říká ten či onen, jestli je někdo sleduje a patřičně hodnotí jejich "výkon", nemá vůbec smysl začínat. Proto nesnese tato práce diváky a je vskutku velmi intimní záležitostí sžitého kolektivu. Vedoucí pak musí slovem citlivě vytvářet atmosféru, vést děti k vybavení si určitých pocitů a k jejich pohybovému ztvárnění. A to všechny děti najednou, aby všichni, kdo jsou v místnosti, byli aktivně zapojeni, aby děti neměly pocit, že jsou sledovány. To by mohlo neblaze ovlivnit opravdovost projevu a schopnost plně se soustředit. Některé děti mají totiž /často podvědomou/ snahu předvádět se, a přítomnost diváků jim zabrání právě v onom překročení koncentrační bariéry. Nemyslí pak vůbec na to, CO chtějí vyjádřit, ale na to, JAK - jakou vnější formou by to měly udělat, aby se zavděčily divákům. Ale nám v těchto IMPROVIZACÍCH vůbec,

nepůjde o diváka, ale o dítě samo. O jeho rozvoj.

Kolektivní improvizace

Nejdříve musíme dosáhnout toho, aby se děti soustředily. Může to někdy trvat i dosti dlouho. Děti přišly z různých prostředí s různými dojmy, jsou rozesmáté, rozptýlené. Rozestavím nebo rozsadím je po místnosti a určíme bod, ke kterému upřou svou pozornost. Může to být špička jejich trepky, místo na stropě nebo na podlaze. Pokud jsou děti hodně rozptýlené, mohou se i položit na záda a necháme je se zavřenýma očima chvíli jen volně dýchat. Pak je pomalu slovně uvádíme do určité atmosféry, ideální je, máme-li pro improvizace citlivého hudebníka, který dokáže účinností našich slov zvýšit adekvátní hudbou. Lze samozřejmě použít i vhodně volenou reprodukovanou hudbu, zde se však musíme vzdát možnosti měnit improvizaci podle reakce a momentální vnímavosti dětí. Hudba však v obou případech umocní emocionální vyznění našich slov.

Pokusím se nyní o zachycení slovního vedení improvizace, při které nám jde o soustředění dětí, o schopnost vybavit si určitý pocit, náladu a pohybové na ni reagovat. I když se všechny děti této improvizace zúčastní společně, nejde nám zatím o navázání kontaktu s partnerem ani o zvládnutí prostoru.

Lehněte si na záda a zavřete oči. Dýchejte zhluboka. Ležíte na jarní, zelené louce, slunce svítí a hřeje a je vám dobře. Chcete vstát, ale nejde to, vaše tělo je malátné, bezvládné. Pokoušíte se zvednout ruku, ale ta vás neposlouchá. Snad je to všechno jen sen, veliká síla vás přitahuje k zemi. Snažíte se nazvednout hrudníkem, vložíte do tohoto úsilí všechnu sílu a napětí. Ale marně. Uvolníte tělo a budete znovu jen zhluboka dýchat, však jste se při marném pokusu odpoutat se od země zadýchali. Odpočinuli jste si a cítíte znovu, jak slunce krásně hřeje. Otevřete pomalu oči a zkuste zdvihnout ruku. Jde to velmi lehce, prohlédněte si ji, každým prstem se dá hýbat, stejně je tomu i s druhou rukou. Poslouchá vás i hrudník a můžete se posadit a velmi lehce i vstát. Uvědomte si páteř, která drží vaše tělo. Dovolujeme vám uklánět se dopředu i na bok. Je to příjemné, že vás vaše tělo tak poslouchá. Je příjemné vztahovat ruce k hřejícímu slunci. Ale pozor, k slunci se blíží mrak a zvedá se vítr, rozcuchal vám vlasy, žene vám prach do očí, musíte si obličej chránit rukama. Vítr je čím dál silnější, musíte se velmi pevně postavit, aby vás nesrazil, směr větru se každou chvíli mění, neudržíte se, klesáte na kolena. Přikrčte se co nejvíc, aby vás vítr nesmetl. Potřebujete velkou sílu k tomu, abyste se udrželi, velikou sílu a veliké napětí. - Vítr pomalu utichá, můžete se uvolnit a znovu si lehnout, volně, jakkoliv - odpočíváte, dýcháte zhluboka, nebezpečí minulo, je klid, klid...

Zatím se každé dítě soustředilo jen na sebe, objevovalo sebe, uvědomovalo si své tělo, napětí, které je nutno vyvinout k plnému vyznění pohybu, i dech, odpovídající této námaze, i protikladné uvolnění těla. Budeme však chtít, aby dítě pochopilo i jiné lidi, navázalo s nimi kontakt, aby vykročilo i do prostoru a objevovalo je.

Odpočinuli jste si a pomalu si sedáte, rozhlížíte se kolem sebe. Nejste zde sami, kolem vás je plno lidí, také oni prožili vichřici jako vy. Nepotřebuje někdo vaši pomoc? Jsou to samí neznámí lidé, ostýcháte se zeptat se. Vstanete a půjdete se podívat, jestli někdo není raněn. V cestě jsou polámané větve, které sem přinesla vichřice. Musíte je překračovat. Je potřeba větší větve odklidit, co kdyby pod nimi někdo ležel? Nemůžete se domluvit, každý z vás hovoří jinou řečí. Musíte jednat. Rychle, lidská solidarita je silnější než obava z nového náporu vichřice. Pomáháte si navzájem. Našli jste raněného a musíte mu poskytnout pomoc. Ale znovu se zvedá vítr. Nejste však sami, nejste opuštěni, udělejte něco pro ochranu všech. Hlavně však chraňte raněného a ty nejslabší mezi vámi. Nemyslete jen na sebe a na svou záchranu, je potřeba zachránit všechny. Rychle, už není čas na rozmyšlení, budete-li stát, vichřice vás smete. Držte se, podpírejte se navzájem. Chraňte si oči. - Vítr už utichá a už se nevrací. Nikomu dalšímu se nic nestalo. Všechna tíha z vás opadla, radujete se a tisknete si ruce. Už nejste navzájem neznámí, i když se nemůžete domluvit slovy, znáte se, pomáhali jste si navzájem. Vezmete raněného a odnášíte ho, opatrně, pečlivě.

Je až překvapivé, jak dovedou i malé děti na tento slovní podnět správně reagovat, jak berou tuto hru vážně. Zkoušela jsem s nimi jednou takto slovně vedenou improvizaci na námět zimního výletu v horách, kdy část skupiny zavalila lavina a ostatní se pokoušeli své druhy zachránit. Bylo až dojemné, jak zachránci přepatrně vyprošťovali a odnášeli raněné, aby jim neopatrným zacházením neublížili. A na těch zavalených bylo přímo vidět tíhu navaleného sněhu a marnou snahu pohout se. Tak překvapivě výrazný byl jejich pohyb, napětí nebo u těch, kteří byli v "bezvědomí", úplně bezvládně uvolněné tělo.

Tyto improvizace vyzní samozřejmě lépe u skupiny dětí technicky pohybově vyspělých, kdy se neprojeví nepříznivě neobratnost a těžkopádnost. Ale je nutno brát v úvahu i to, že tyto improvizace pohybovou kulturu dětí silně ovlivňují. Mnohdy se nám tímto způsobem podaří odstranit i nedostatky, které jsme nenapravili ani vhodným, ale mechanickým technickým cvičením. Například nepěkné držení těla, nedbalou chůzi. Jen zkuste malé dívence vysvětlit, jak má jít krásně a jak má mít vzhled držení těla. Budete-li jí vysvětlovat, jak má klást nohy a jak držet pánev, bude při chůzi toporná svým úsilím jít krásně. Ale uvažte

jí do pasu kousek záclony, aby jí sahala až k zemi, zahrajte jí kousek vznešené muziky a řekněte jí, že je princezna, která kráčí na slavný ples a užasnete nad proměnou, nad grácií, s jakou se budete téměř vznášet nad zemí.

Zůstaneme tedy ještě chvíli u chůze. Nejdříve se děti postaví do kruhu, aby si vzájemně nepřekážely a aby se nejdříve mohl každý soustředit sám na sebe. Jejich chůzi v kruhu opět slovně povedeme a budeme situaci různě obměňovat.

Nikam nespěcháte, jdete lenivě a pomalu, nic vás netěší, nic pěkného vás nečeká, nudíte se, je to k zlosti... V dálce před vámi se objevil kvetoucí keř, upoutal vás, spěcháte k němu, jsou to růže a chcete být co nejdříve u nich, radujete se ze svého objevu, chcete si růže utrhnout, již jste téměř u cíle ... najednou uvidíte, že u keře je přivázan velký zlý pes, leknete se, couváte, bojíte se, ten pes začne štěkat, utrhne se a utíká za vámi, bojíte se ohlédnout a utíkáte, psa však někdo odvolal, již za vámi neběží, pomalu se uklidňujete ... vidíte, že proti vám jde člověk, na kterém vám velmi záleží, nechcete, aby poznal, že jste utíkali, a přitom chcete působit svěže ... potkal vás a vůbec si vás nevšiml, všechno pro vás ztratilo smysl ...

Nyní se děti postaví volně v prostoru. Nezáleží na tom, jakým směrem se budou pohybovat, musí však již respektovat svého partnera a prostor, ve kterém se pohybují.

Je krásné jarní nedělní odpoledne. Procházíte se městem, kde je plno lidí. S některými se znáte a zdravíte se - úklonem hlavy, podáním ruky. Jste rádi, že nejste sami. Vdechujete zhluboka svěží jarní vzduch. Můžete utvořit dvojice, chytit se za ruce, nebo jít jen volně vedle sebe. Začíná hrát hudba. Je to valčík, pohybujete se v jeho rytmu, málem se vám chce tančit. Máte dobrou náladu, je krásně, je vám lehce ...

Jste na školním výletě a nesnesitelně přší. Už jste celí promočení a zmrzlí. Spěcháte, abyste byli co nejrychleji doma. Voda vám zatéká za límec. Všude je plno bláta, už vám sahá až po kotníky, začínáte se bořit, bláto je těžké, jen stěží můžete zdvihnout nohy. Je to nepříjemné, únavné. Déšť neustává, je vám zima. Někteří se propadli až po kolena, musíte si navzájem pomoci. Ti, kteří jsou vpředu, již přišli na pevnou zem, podávají ruce těm, kteří se doposud nevyprostili z bláta. Už jste všichni na pevné zemi, jde se vám lehce a můžete spěchat, přestalo i pršet, začlo dokonce svítit hřejivé slunce. Vše se vyjasňuje a už vám je docela dobře. Zapomínáte na nepříjemné chvíle, které jste prožili, jste přece na výletě a zase dostáváte dobrou náladu ...

Můžete si také s dětmi zahrát na rušnou městskou ulici, kterou všichni procházejí

různými směry, někteří rychle, jiní pomalu, ale vždy tak, aby do sebe nevráželi. Na tlesknutí musí všichni změnit směr a pokračovat v chůzi, aniž by do sebe vrátili. Půjde nám o rychlou a bezpečnou orientaci v prostoru a máte-li možnost hudebního doprovodu, pak i o rytmickou chůzi, jejíž tempo měníme vždy zároveň se změnou směru.

Dokončení příště.

TVORBA JAKO ŽIVOTNÍ STYL

Olga Velková

Moderní průmyslová společnost stále více snižuje tvořivého člověka na pouhého spotřebitele. Ať je výběr výrobků na trhu jakkoli široký, jsou to převážně hotové věci, a veškerá vynalézavost se může uplatnit v předstihování jednoho druhým -

nejprve "kdo vůbec"

pak "kdo víc"

"kdo co"

až posléze "kdo něco zvláštního".

Souvisí to se zasyceností obyvatelstva, neboť jak známo, každý má starosti na své úrovni. Nanejvýš při sestavování získaných jednotlivostí lze pak uplatnit individuální vkus.

Postupná, stále se prohlubující demokratizace trhu, vynucená velkovýrobou, životně závislou na masové spotřebě, stále více vylučuje možnost získat pro sebe něco svého, jedinečného, čím bych vyjádřila svůj názor, podtrhla své osobité znaky, uskutečnila se jako osobnost ve vztahu k okolnímu světu. Nejcitelněji se tento problém objevuje u výrobků člověku nejbližších, prvků pro výrobu osobního prostředí a zvláště při opatrování si "druhé kůže" - šatů.

Ve vyspělejších rozvojových zemích /mezi něž jsme stagnujícím hospodářstvím klesli/, kde nastal boj o ukazatele masové životní úrovně, k nimž se řadí oblečenost obyvatelstva, ujímá se vlády nudná konfekce. Ta pak, spolu s odstraněním společenských rozdílů, se spadem průmyslového příjmu a únavou vede k zešednutí obrazu obyvatelstva.

Vyspělé kapitalistické země nabízejí širokým vrstvám konfekci pestrou, ale i tam lze při bližším zkoumání zjistit určitou uniformitu. Nevisí tam sice dvacet stejných blůz na stejné tyči ve stejném obchodě, nýbrž po jednom kuse na

pěti tyčích v pěti různých obchodech. Vezmeme-li ještě v úvahu poměr počtu obyvatel například Francie a Československa, je tedy sériovost značně menší a pravděpodobnost, že člověk pohlédne v divadle do protější lóže a uvidí tam svůj zrcadlový obraz vkusně oblečené ženy v šatovém kostýmku, je rovněž snížena, nicméně trvá, dokonce i na daleko vyšší společenské úrovni. Například exkluzivní modelové domy, které připravují na každé roční období kolekci oděvů, zhotovují pak podle těchto modelů sice na míru, ale přesto vzhledově stejné šaty na přání zákazníka. A protože okruh zákazníků těchto modelových domů není příliš široký, stalo se, že při jedné společenské události se setkaly slavné filmové hvězda a žena proslulého malíře ve stejné toaletě od Diora. A v dané chvíli na tom nebyly o nic lépe než dvě československé ženy v kostýmku z Domu módy. Všechny čtyři si v daných možnostech vybraly to nejlepší, a přesto se určitě cítily zaskočený a oklamány, neboť se jich dotkla lhostejnost okolního světa, který za peníze dodá komukoliv cokoliv.

Přemýšlím, jestli by mi moje praktická, staré šaty individuálně obražily babička neřekla, "Káčo, nevymejšlej ! Buď ráda, že ti někdo připravil teplé a vkusné oblečení a basta !"

"Ale babi," asi bych namítla, neboť je na mladší generaci, aby odporovala starším, "cožpak je oblečení jen na to, aby lidem nebylo zima ? To je jistě důležité, ale o to se stará i příroda, aby všem živým tvorům poskytla přiměřenou ochranu před chladem a navíc hezkou a jen jejich. Cožpak člověk má být na tom hůř ? Má pořád vykonávat práci, o níž leckdy ani neví k čemu je dobrá, která mu mnohdy nepřináší uspokojení, do níž často nemůže sám ze sebe a svých myšlenek nic vložit a přitom nemá právo postarat se sám o sebe jako o neopakovatelného jedince, který přináší svou barvu, chuť a vůni jen tehdy, může-li svoji osobitost někde uplatnit ? A tedy - jestliže tato naše společnost, kterou neustále kritizujeme, neudělala nic jiného, než že zajistila člověku základní potřeby a sociální jistotu, nedala tím předpoklady pro novou kvalitu života, který jsme povinni vytvořit ? Života, v němž po splnění podílu práce společensky nutné pro běh základních funkcí, bude mít člověk čas sám sebe poznat, sám sebe tvořit vnitřně i vnějšně a hledat harmonii mezi sebou a okolním světem ? Kde nebude společnost k jedinci ve vztahu - prodeje svou sílu, čas, myšlenky, a kup si co potřebuješ i co ne, aby mašinerie běžela, ale ve vztahu - odevzdá společnosti část svých sil, času, myšlenek a ona ti umožní žít jako člověk."

"Tys toho zase napovídala," řekla by asi babička, "a co to má co dělat s oblečením ?"

"Ale babi," namítla bych opět, "ty přece sama vždycky říkáš, že šaty dělají člověka ..."

"A hádru vši", doplnila by babička.

"Ale mně teď nejde o jakékoliv šaty, nýbrž o tu vlastní druhou kůži, na kterou je spolehnutí, která nepředstírá, ale dotváří, která nesešněrovává do korzetu, ale osvobozuje a přitom krásí !"

A kdyby byla babička ještě naživu, tak bych jí přečetla z Remarquových Tří kamarádů pasáž, kde autor povyšuje krejčí na filosofy, protože vnášejí do života krásu. Proč bychom neměli kolem sebe potkávat lidi, kteří působí estetiky a vyzařuje z nich harmonie jako z uměleckých děl, protože se vědomě podíleli na tvorbě sama sebe ? Ptáček s barevným perím se o tohle všechno nemusí tak moc starat, ale člověk se už natolik vyvázal z přírody, že musí harmonický vztah obnovovat a uvědoměle vytvářet. Proto je zapotřebí vrátit se až k pramenům, vědět, čím odívání začalo, jak se vyvíjelo a které principy by nám dnes mohly pomoci při tvorbě vlastního individualizovaného oblékání, aniž by se na něm musel hlavně podílet prvotřídní krejčí /jsou na vymření a cenově čím dál nedostupnější/, nebo abychom se jako ženy odsoudily k osudu Mimi z Bohémy či jiných politováníhodných švadlenek, hrbících se do noci nad složitými róbami.

Proto mi jako světlo v tmách zazářil v časopise Domov článek paní Luby Krejčí, který se jmenoval "Taky neumíte nic ušít ?" Aby měl člověk z tvorby potěšení, musí zvládnout řemeslné principy a to se mi zdá u normální krejčoviny při stále stoupající pracovní zátěži nás dříve narozených žen téměř nepřekonatelnou překážkou a při naprosté absenci ^{vztahu} k jehle a niti u většiny současných mladých dívek vyloučeno. Paní Krejčí však přináší osvobození od hlavních muk, jakými jsou stříhání, vsazování rukávu, vypracovávání klop a od různých počouchlostí jako pikírování a podobně.

Jejího principu jsem použila několikrát pro školu i dům a byla to radost pro všechny zúčastněné. Proto jsem chtěla a chci, aby ji zažilo co nejvíce lidí.

Luba K r e j č í

Stalo se mi vášní hledat a přesvědčovat se o dalších a dalších formách oděvu od dob starých civilizací po dnešek, jejichž základem je obdélník. V podstatě jde o pruh látky, jehož šíře je vymezena šíří tkalcovského stávu a délka účelem použití. Pruhy lze sešíváním znásobit.

Oděv vzniklý z pruhu látky jenom omotáním nebo sepnutím může snadno změnit podobu, přizpůsobit se velikosti odívané osoby, změnit služebnost a padne komukoliv.

Oděv vzniklý z pruhu látky jednoduchým sešitím může pak v každé své formě být právě tak spodní košilí jako královským rouchem. Jeho konečný vzhled závisí

jen na použitém materiálu a množství příkras. Máme-li sestavit malou stavebnici určenou k jednoduchému a rychlému tvoření historických divadelních kostýmů, budu samozřejmě využívat typů aranžovaných a šitých základních forem.

Kladem této hry s pruhem látky je

mnohouúčelovost každého formátu,
skladnost,
nenákladnost,
snadná údržba,
ale hlavně rozvíjení fantazie "hráče".

Zkuste vázat šátek nebo osušku kolem těla i hlavy, přehazujte ji přes ramena, spínejte a řaste ! Propadnete jistě radostnému vzrušení, až uvidíte, jak jednoduché je vytvořit stylizaci oděvu různých období a národů, naznačením typické součásti - divadelní kostým je přece stylizací skutečného oděvu, jako je divadlo stylizací života.

Nepředkládám vždy skutečné stříhy, k mnohým formám jsem došla úvahou, nepředkládám ani míry - naznačuji tvary a velikosti ve vztahu k člověku.

Poučovala jsem se hlavně ve studiích: Zikmund Winter, Dějiny kroje v zemích českých, Erika Thiel, Geschichte des Kostüms, na mnoha reprodukcích antických bohů i filosofů a středověkých iluminací i na našich lidových krojích. Moje krejčovská panna, moje děti i já jsme mnohokrát skončily ne sice v divadelních, ale civilních šatech nepříliš vzdálených těm jednoduchým starým, šitým formám, kterým se ve starém Římě říkalo tunika nebo dalmatika /podle délky a šířky/, přes celoevropskou i českou gotickou "suknici" /sukni/, až po slovenskou "kabanicu" dožívajícího současného lidového kroje. Mám tedy i některé praktické zkušenosti a vnucuji vám své kreslené popudy s čistým svědomím a vědomím vašeho jistého úspěchu.

=====

K t e x t o v é p ř í l o z e

Jana V o b r u b o v á

Texty zahrnuté v příloze odpovídají zhruba třem skupinám podle věku i podle interpretační vyspělosti.

Pro mladší děti začátečníky jsou texty Adlovy, u nás je dělaly děti ze 4. třídy.

Pro začátečníky, kteří přišli do LŠU v 5. třídě, byly určeny Macourkovy texty Kateřinka, Žirafa, Zebra, a pro pokročilejší děti z 6. třídy, které už měly jednorroční nebo dvouroční průpravu, Slon.

Povídky Cendolín, Vzpouza a Sestra pro děti ze 7. - 8. třídy, pokračující v LŠU, nikoli pro začátečníky.

Povídky Suchého měli patnácti až osmnáctiletí, rovněž pokračující.

Pro mladší děti hledám materiál hlavně v dětských časopisech, především v Mateřídoušce. Soustavně publikuje nejnovější tvorbu našich i zahraničních autorů v oblasti poezie i prózy. Články, které tu vycházejí, jsou velmi dobře použitelné pro naši práci. Zpravidla v nich vystupuje několik osob, takže se tu přímo nabízí možnost dramatizace přímých řečí a úpravy pro vypravěče a jednající osoby. Mají tu výhodu, že to jsou drobné ucelené celky, použitelné i v malé skupině, kde by se těžko dělalo divadelní představení, a vyhovují lépe než výseky z her. Během školního roku je možno těchto drobných, takto upravených "scének" zpracovat několik, pro děti je to stále něco nového, mohou se vystřídat v úlohách vypravěčů i postav, přibližně na každé dítě může připadnout stejně důležitý úkol rozsahem i obsahem. Námětově jsou dětem velmi blízké: pohádkový svět zvířátek a dětí, moderní pohádky.

Pro tento stupeň hledám texty sama. Sama je i upravuji, rozepisují do hlasů a přiděluji úlohy tak, aby všechny děti měly možnost se uplatnit. Texty nemusí být z nejnovějších čísel Mateřídoušky. Naopak, texty ze starších čísel jsou dětem neznámé a mnohdy proto atraktivnější. Věková skupina třinácti a čtrnáctiletých dětí je podle mých dosavadních zkušeností zcela specifická svými zájmy. V tomto věku se zpravidla dostávají do konfliktu s požadavky a představami dospělých, nejsou-li samy dost vzorné, aby těmto požadavkům vyhovovaly. Dostávají se do různých složitých vztahů nejen doma, ale i ve škole a tento svět je jim nejbližší. Okruh zájmů jejich vrstevníků, otázky morální, sociální zařazení do společnosti. V největší oblibě jsou současní autoři, zabývající se touto

problematikou. Na štěstí v SNDK vyšlo několik velmi dobrých dětských magazínů, určených především děvčatům /Pět večerů s Eliškou, Dřív než vyšel, Magazín pro děvčata, Dvanáct do tuctu/, z nichž je možno čerpat. A opět jsou důležité časopisy pro mládež i zábavná literatura, přiměřená tomuto věku.

Poněvadž jde už o interprety pokročilejší, texty upravuji velmi málo, nejvýše zpracuji, ovšem tak, aby zásah nenarušil celkovou stavbu povídky. Při výběru pro tento věkový stupeň je už možno počítat se spoluprací dětí. Několik vybraných textů předložit k přečtení, nechat jim samým volbu dle vlastního vkusu a momentální nálady, což je v tomto věku činitel, na nějž bychom měli brát zřetel. Děti též samy přinášejí typy na určité zdroje z četby, která se jim líbila.

Pro žáky od patnácti let výše vybírám texty skoro vždy s jejich aktivní spoluprací. Povídky Suchého byly vybrány tak, že na popud jedné žákyně, která knížku "100 plus jedna povídka od Jiřího Suchého" přinesla, jsme se dali do čtení, zprvu zcela nezávazně, bez plánu, že něco vybereme. Knížku jsem předem znala já a majitelka. Postupně jsme zjistili, že bychom mohli pár kratších povídek vybrat a pracovat na nich. Texty zůstaly bez zásahů.

Všechny texty, i když jsou pro různé věkové skupiny a tedy pro různý stupeň interpretační vyspělosti žáků, mají jedno společné - humor. Menším dětem je tato poloha nejbližší, závažná myšlenka, je-li podána humornou formou, je dětem blízká.

Macourkovy texty /Žirafa, Zebra, Slon ze Živočichopisu, Kateřinka z Mateřídoušky/ jsou už samy svou formou legrační. Jsou psány tak, jak na sebe navazují myšlenky, často jednou větou. Tato stylistická forma není dětem neznámá. Vždyť často, když vyprávějí, nastavují myšlenky do dlouhých souvětí a nevědí, kdy udělat tečku. Rovněž z rodinného prostředí bývá tento způsob vyjadřování znám z dopisů starších tetiček či babiček. Jejich dlouhý, třeba i třístránkový dopis bývá psán jedinou větou.

Povídky pro starší děti jsou svým charakterem vlastně "drby" ze školního nebo rodinného prostředí.

A v tvorbě Suchého snad není třeba humor zdůrazňovat.

Proč právě veselou prózu ?

Protože práce na takovém textu je těžká, náročná a ve svém výsledku velmi užitečná pro interpretaci jakýchkoli textů. Bez ohledu na stupeň pokročilosti a na věk vyžaduje velkou fantazii, vynalézavost, originalnost a samostatnost. Nepodává žádné "berličky" ani rýmy, ani rytmem, ani hezkými slovy, jejichž význam může uniknout. Při práci s prózou musíme si před očima vytvořit živý obraz, který si promítáme jako film, musíme hledat nejpřirozenější intonace vět, přesně umístit logický přízvuk a přesně frázovat.

Děti, které přicházejí nově do LŠU, jsou při práci na přednesu strašně vážné, ačkoliv nedílnou součástí každého z nich je hravost, smysl pro legraci a záliba ve veselých příhodách. Také většinou básničky a články, s nimiž přicházejí do styku ve škole, jsou vážné. Snažím-li se při hledání textů čerpat zejména z té oblasti, kterou děti neznají ze školy, snažím se také rozvíjet a dát průchod přirozenému sklonu k legraci, který ostatně není charakteristickým pouze pro tento věk.

Menší děti se nemohou zatěžovat zvládnutím větších celků z paměti, proto také používám dramatizování a rozepisování do hlasů. Děti přicházejí s touhou hrát divadlo. To samozřejmě není možné bez předchozí průpravy. Některé úpravy slouží jako předlohy k statickému provedení. Text je rozdělen do hlasů mezi vypravěče a postavy, děti stojí v půlkruhu nebo v řadě. Jejich soustředění je zaměřeno na ukázný postoj nejen během své promluvy, ale i mimo ni, na sledování replik všech ostatních, na včasné navázání, na navázání vztahu mezi partnerem z očí do očí beze studu a bez klopení hlavy. Při omezení pohybové stránky je veškerá pozornost soustředěna na bohatství fantazie, jak si situaci představíme, jak si vybavíme patřičný prožitek a jak k němu najdeme odpovídající výraz. Jde tu o slovní a mimické vyjádření v plné míře. U dramatizace v prostoru /Zajíc a jezevec/ jsme vycházeli z etud v imaginárním prostoru s imaginárními rekvizitami. Aranžmá velmi jednoduché, aby pohyb nebyl samoučelný. Ke všem předchozím požadavkům přistupuje pohyb a gesto. Gestikulace je omezená na důležitá místa, aby byla funkční, významová, případně charakterizační. Harmonické sladění pohybového a slovního výrazu by mělo být nejbližší přirozenému dětskému projevu.

Při přímých řečech se má dítě ztotožnit s postavou. Ovšem z tohoto principu vycházíme i u textů nedramatizovaných. Přistupujeme k nim jako k práci na divadelním monologu. Rozhodně se snažíme zbavovat se nezúčastněného vyprávěcího tónu a hledáme místo pro vlastní osobitý způsob přednesu. K povídkám pro větší děti je možno po interpretační stránce přiřadit i Slona. Vyspělejší interpret by už sám měl postihnout stylistickou osobitost a mít smysl pro celkovou stavbu a celkové vyznění přednesu i po formální stránce /tempo, síla hlasu, funkce pauzy, gradace, závěr atp./. Zde by mělo jít pomalu o vědomou náročnou práci na přednesu. Interpret by se měl učit hodnotit sám svůj přednes, poslouchat se kriticky, přirozenou hravost spojovat s vědomou činností.

Říkám-li větším dětem při práci na delších povídkách, že to jsou "drby", chci tím dát průchod jejich přirozenému komediantství, s jakým dovedou napodobit kamarády, rodiče, učitele i jejich smyslu pro kritičnost a spravedlnost. Legrace se však rozhodně nesmí změnit ve zlomyslnost nebo drzost. Kromě toho vybrané texty dávají možnost nahlas a s plnou intenzitou se vypořádat s určitými jevy, které dospívající děti iritují, a tím je překonat. Přednes těchto povídek je v podstatě

statický, gestikulace pouze významová, odpovídající textu a situaci.

Už při práci se staršími dětmi a samozřejmě později máme na zřeteli diváka. Získat s divákem kontakt, nebát se ho. Dokázat se přirozeně podívat do obecnstva, ať jsou to spolužáci, rodiče nebo neznámí lidé. Chtít svým výstupem na diváka působit, brát na něj zřetel, vnímat jeho reakce a reagovat na ně.

Při práci na textech Suchého jde navíc o poznání a pochopení humorných odstínů, skrytých v textu, o pochopení a vyjádření charakteristického stylu, postížení slovních hříček.

Byla-li už v předchozí věkové skupině práce do značné míry samostatná, v této skupině tomu tak bylo téměř zcela. Žáci si sami vymýšleli aranžmá vycházející z textu, který by je přímo nutil k pohybu.

Mohu říci, že práce na všech přiložených textech byla pro každou skupinu přínosem a splnila své poslání a mé očekávání. Z textů pro menší děti to byly hlavně O líném klukovi - navázání vztahu k partnerovi, počátky přirozené logické mluvy, Zajíc a jezevec - značné nároky na fantazii a na zvládnutí textu po pamětní stránce, O Kateřince - vztah k partnerovi se rozvíjí do souhry, i když zatím bez pohybu, Slon - přechod od pouhé hravosti k vědomé práci.

Pro starší děti znamenala práce na povídkách velký pokrok v jejich dalším vývoji. Ačkoliv jsme dělali na jedné povídce dosti dlouho, ne všechny děti se jí naučily z paměti do konce a zvládly ji po stránce přednesové dobře. Ze skupiny osmi dětí to byly pouze dvě. Přesto bylo pro všechny přínosem, že se mohly veřejně "vyblbnout" a postěžovat si s plnou energií a zápalem svého věku. Pro ty, které práci dokončily, znamenala doslova kvalitativní krok vpřed.

Povídky Suchého tvořily absolventské vystoupení jedné skupiny. V dřívějších ročnících nebyla příliš iniciativní. V posledním ročníku však práce na vybraných textech byla radostná, plná nápadů a legrace. Vystoupení žáků se setkala u obecnstva s velkým ohlasem. Obecnstvo se bavilo a mělo stejně dobrý pocit jako oni. O to nám šlo.

x x x x x x x

K n i h y , k t e r é v á s b u d o u z á j í m a t

Miloslav DISMAN - Vratislav KUBÁLEK : Dětský přednes a dramatický projev

Metodický výklad problematiky dramatické výchovy dětí je doplněn několika
pásmi z programu Dismanova rozhlasového dětského sboru.

Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1968, 159 s., cena 13,- Kčs

Svatopluk CENEK a kolektiv : Mladí lidé, svět literatury, škola

Sborník statí o tzv. individuální četbě středoškoláků.

Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1968, 184 s., cena 11,- Kčs

Jan ČÁP - Zdeněk DYTRYCH : Utváření osobnosti v náročných životních situacích

Psychologie a psychopatologie konfliktu, frustrace a stresu, jejich vliv na
osobnost a techniky vyrovnávání s těmito situacemi.

Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1968, 118 s., cena 10,- Kčs

Vladimír Grulich : Problémy filosofie výchovy

Antropologické problémy moderní výchovy. Obsahuje kapitoly: Filosofická kon-
cepce člověka a pedagogika; Výchova a socializace jednotlivce; Člověk a vzdě-
lání v industriální společnosti.

Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1968, 122 s., cena 10,- Kčs

Ryszard WROCZYŃSKI : Sociálna pedagogika

Problémy výchovného vlivu prostředí, mimoškolní výchova.

Slovenské pedagogické nakladatelstvo, Bratislava 1968, 312 s., cena 23.30 Kčs

David KRECH - Richard S.CRUTCHFIELD - Egerton L.BALLACHEY : Človek v spoločnosti

Americká učebnice sociální psychologie. Teoretický výklad doprovázen četnými
příklady.

Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie vied, Bratislava 1968, 629 s., cena 58,- Kčs

 edice údľut + edice údľut + edice údľut + edice údľut + edice údľut + edice

V letošním roce zahajujeme vydávání KNIHOVNIČKY DIVADELNÍ VÝCHOVY, která bude vycházet asi 3 x ročně. Jednotlivé svazky v rozsahu cca 100 stran malého formátu /A 5/ budou zasílány na objednávku, cena jednoho svazku asi 5,- Kčs.

První svazek, který vyjde asi v dubnu, je v tisku.

1. Šárka ŠTEMBERGOVÁ : Metodika řeči starších dětí

Základní pedagogické principy řečové výchovy dětí, práce s dechem, hlasem, artikulace. Doplněno přílohou s cvičnými texty.

2. Miloslav DISMAN " Rovnou do Národního... /Vlohy, schopnosti a co dál ?/

Pokus o průzkum vlivu estetickovýchovného působení v zájmovém kolektivu při rozvíjení literárně dramatické tvořivosti dětí ve věku od 7 do 15 let.

Vyjde asi v červnu.

3. Eva MACHKOVÁ : Teoretické problémy dramatické výchovy /Pracovní název/

Rozbor zahraničních systémů dramatické výchovy, srovnání s naší tradicí i současnou praxí, závěry pro výchovnou praxi. Vyjde ve 4.čtvrtletí.

Dále připravujeme vydání BIBLIOGRAFIE DÍLA MILOSLAVA DISMANA, která vyjde v prvním pololetí 1969 a bude zaslána všem odběratelům Divadelní výchovy. Dalším zájemcům ji budeme zasílat na jejich žádost. Bibliografie bude rozesílána zdarma.

NOVÉ ČTENÁŘE DIVADELNÍ VÝCHOVY

upozorňujeme na náš bulletin

U m ě l e c k ý p ř e d n e s ,

který vychází asi 5-8 x ročně v rozsahu cca 30-60 stran velkého formátu. Obsahuje vždy rozsáhlejší studii nebo soubor materiálu z oblasti uměleckého přednesu. Zájemcům zasíláme zdarma.

Písemné objednávky všech publikací ÚDLUT zasílejte na adresu :

Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti

Sněmovní 7, Praha 1

Jiří OUDES : Vesnické děti a loutky	1
Jindra DELONGOVA : Pohyb v dětských divadelních souborech II.	8
Olga VELKOVÁ - Luba KREJČÍ : Tvorba jako životní styl	12
Jana VOBRUBOVÁ : K textové příloze /Prózy/	16
KNIHY, které vás budou zajímat	20

DIVADELNÍ VÝCHOVA, roč.6, č.2. Bulletin Ústředního domu lidové umělecké
tvořivosti, Praha 1, Sněmovní 7. Odpovědný redaktor - Eva M a c h k o v á.
Návrh obálky - Jiří Pavlín a Gustav Šeďa. Uzávěrka čísla - 20. února 1969.
400 výtisků. Cena jednoho výtisku - 3 Kčs, roční předplatné - 18,- Kčs.

BARTOŠ, Milan

Dejte nám dobrou hru pro děti

Ochotnické divadlo, roč.3, 1957, č.11, s.246

Výzva Ústředního domu LUT sekci literatury pro děti
Svazu spisovatelů, ve které se apeluje na spisovatele, aby psali více her pro děti a dětské soubory

BENEŠ, Jiří

Pro naše děti

Ochotnické divadlo, roč.3, č.12, 1957, s.270-272

Kritický pohled porotce na I.Šrámkův Písek
/16 souborů, předch.kraj.kola/. Problémy
dramaturgie, režie. Úkoly porotců dět.divadla.

BENEŠ, Jiří

Směr třetího Šrámkova Písku

Ochotnické divadlo, roč.5, 1959, č.8, s.174-176

Hodnocení III.Šrámkova Písku /17 souborů/.

Vzestupná úroveň proti loňskému ročníku.

Významný historický mezník v dětském divadle.

BUDÍNSKÁ, Hana

Loutkové divadlo v oddíle

Vedoucí pionýrů, 1965, č.2, s.16-17
č.3, s.18-19
č.4, s.14-15

Rady pionýrským vedoucím pro práci s loutkami-
výběr hry, vedení maňásků, nácvik hry, výroba
paravánů a loutek.

BROGYÁNIOVÁ, Eva

Trochu ináč o práci s umeleckým slovom

Vedoucí pionýrů, 1965, s.12, s.19

Kritika nesystematičnosti v práci s uměleckým slovem a základy úspěšné práce při přípravě programů STMP

DELONGOVÁ, Jindra

Mít nápady dovoleno

Amatérská scéna, roč.5, 1968, s.1, s.8-11

Autorka článku - ved.brněnského souboru PIRKO uvádí do své metody. Rozdělení dětí do oddílů, základy herectví /pohyb, etudy, kolektivní hry aj./

DELONGOVÁ, Jindra

O pravidlech dětské hry

Amatérská scéna, roč.5, 1968, č.8, s.5-7
č.9, s.7-9

Práce s brněnským PIRKEM na přípravě představení, funkce hry-etudy při přípravě inscenace.

DELONGOVÁ, Jindra

PIRKO v Anglii aneb Steven má rád Jiří

Amatérská scéna, roč.5, 1968, š.12, s.3-5

O pobytu a vystoupení Pirka na festivalu v Londýně-Haveringu v červenci 1968.
Uvedení Komédie o Františce.

DELONGOVÁ, Jindra

Rozverný stůl František s kyticí za kloboukem

Amatérská scéna, roč.5, 1968, s.3, s.9-15

Metoda hravé průpravy v souboru PIRKO.

HÁJKOVÁ, Táňa

My sme herci /slovensky/

Vedoucí pionýrů, 1959, č.3, s.20-21

O práci dvou hereckých kolektivů - dramatického kroužku osmiletky a práci divadla J.Wolkra.

DISMAN, Miloslav

Kostýmy, paruky, líčidla ... nebo výchova ?

Vedoucí pionýrů, 1963, s.10, s.12-14

Zkušenosti s divadlem hraným dětmi.

HÁJKOVÁ, Táňa

Pionýrské agitky

Vedoucí pionýrů, 1959, č.11, s.19

Jejich účel, program, využití mluveného slova, scének, maňáskových výstupů atd. - kolik mají mít členů.

HANZÁLKOVÁ, Jarmila

Jak jsme došli k Sněhové královně

Ochotnické divadlo, r.2, 1956, č.1, s.6-7

Autorka článku, vedoucí dětského souboru, vypráví o své tříleté práci s dětmi, která předcházela nastudování Andersenovy pohádky.

HANZÁLKOVÁ, Jarmila

Zapomenutá studánka

Amatérská scéna, roč.5, 1968, č.6, s.23

Z autorčina dopisu o její nové hře Zapomenutá studánka, kterou napsala na motivy díla M.Bureše a nastudovala se souborem Lipka v Kamenici nad Lipou.

HEJNOVÁ, Marie

Schola ludus - škola na jevišti

Amatérská scéna, roč.5, 1968, č.10, s.15

XII.Šrámkova Sobotka, věnovaná estetické výchově na školách. Přednášky, vystoupení. Recitační soutěž posluchačů pedagogických fakult.

HL.

Děti dětem

Vedoucí pionýrů, 1960, č.10, s.19

Jak autorka pomohla knihou Děti dětem, kterou sestavily A.Břízová a E.Košlerová, jednomu pionýrskému oddílu.

J.B.

Chvilka s Barborou Svobodovou

Ochotnické divadlo, r.3, 1957, č.3, s.52-53

Medailónek ochotnické režisérky B.S. z Ústí nad
Labem, která se věnuje práci s dětmi. Nastudování
pohádky K.M.Walló, Princezna se zlatou hvězdou
na čele.

HRADICKÝ, Zdeněk

Pohádka Dlouhý, Široký a Bystrozraký

Vedoucí pionýrů, 1959, č.5, s.13

Námět pro recitátory.

KRATOCHVÍL, Václav

Opona jde vzhůru

Vedoucí pionýrů, 1961, č.11, s.16

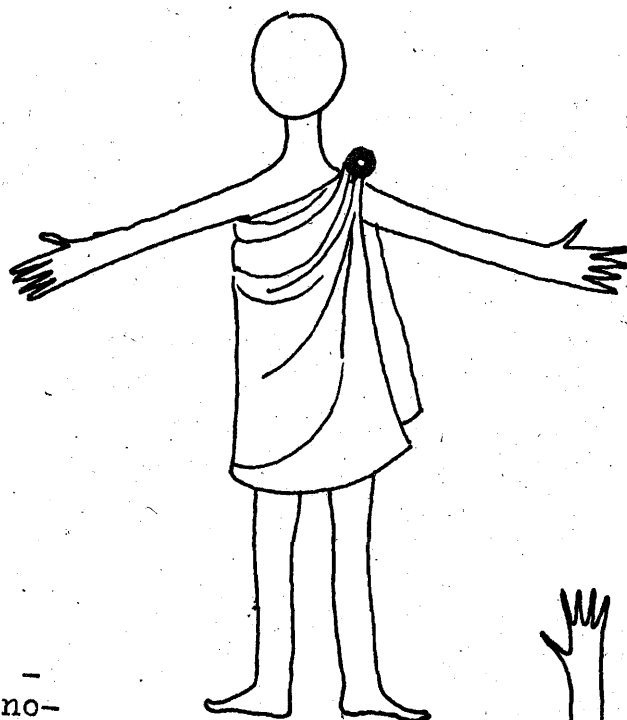
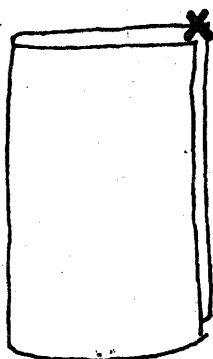
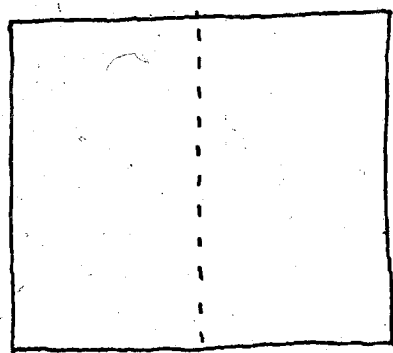
O přípravě pionýrů z Řečan na maňáskovou hru,
kterou se chystali zahrát jiskrám.

KRAUS, Jaroslav

Karvinské děti a Zlatá nymfa

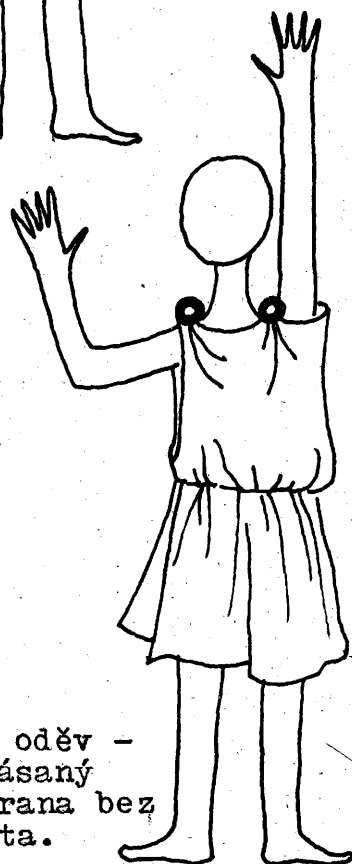
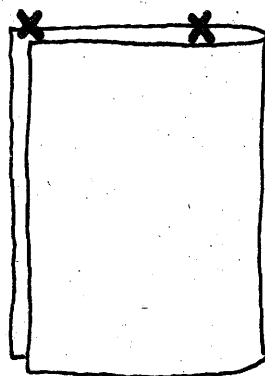
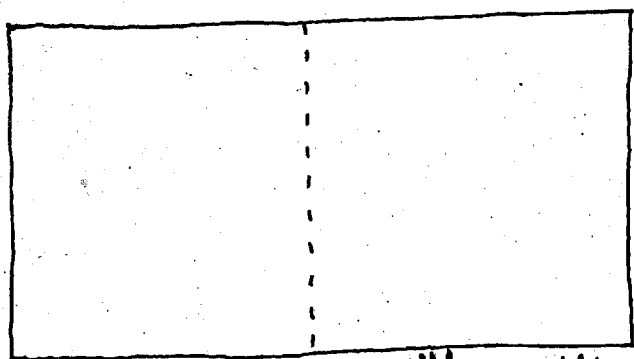
Amatérská scéna, r.5, 1968, č.2, s.18

Přehlídka nejlepších dětských souborů z okresu
Karviná v Dětmarovicích koncem r.1967.

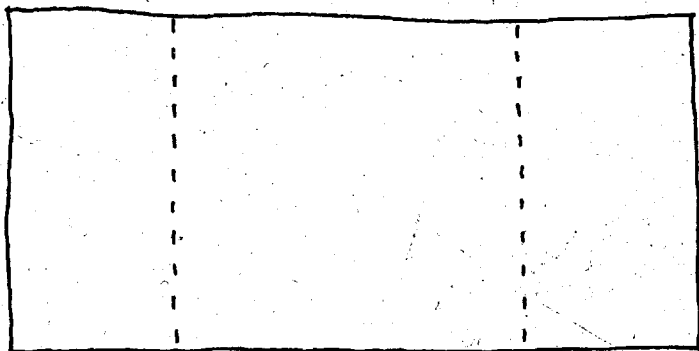
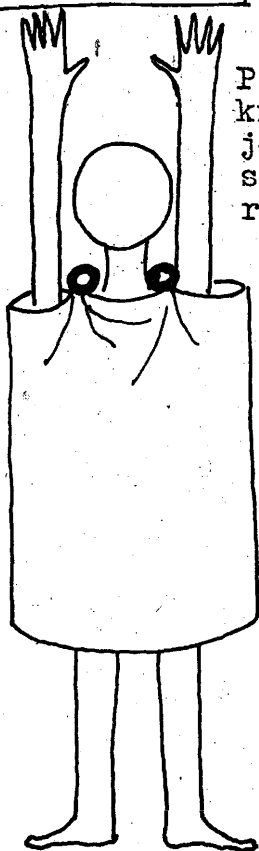
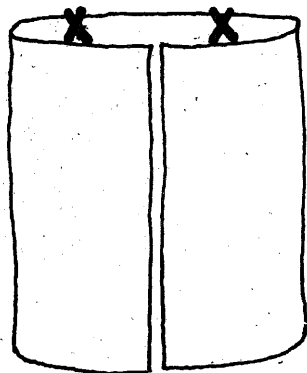
EXOMIS

nejmenší a nejjednodušší řecký oděv -
Je to oděv pastýřů a prostých lidiček -
materiál hrubý, bělavý nebo režný, jedno-
duše olemovaný nebo na spodním konci
otřepený.

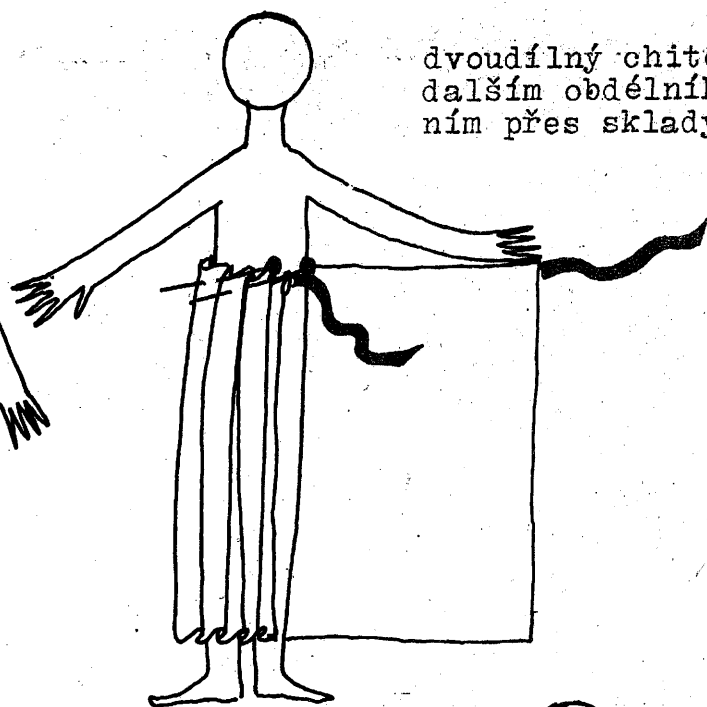
PEPLOS

krátký i dlouhý lehký oděv -
jednou i dvakrát přepásaný
s jedním rukávem - strana bez
rukávu zůstává nesešita.

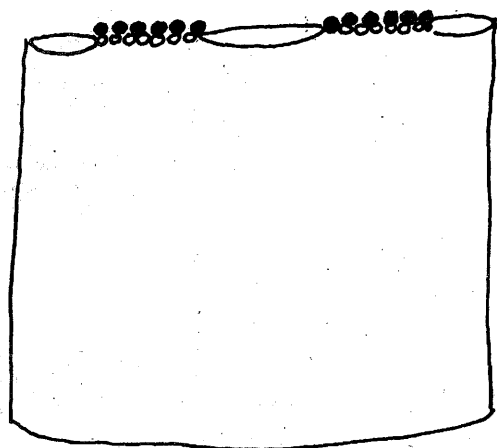
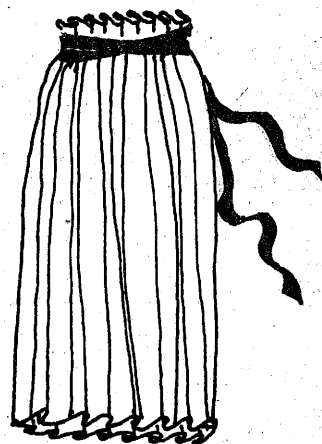

CHITON

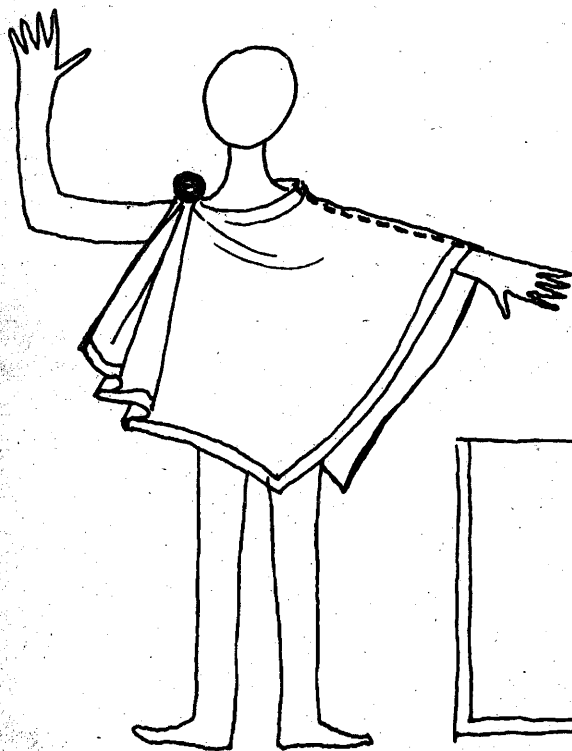
universální oděv žen i mužů -
jednou i dvakrát přepásaný -
dlouhý i krátký - v různých
barvách i materiálech.

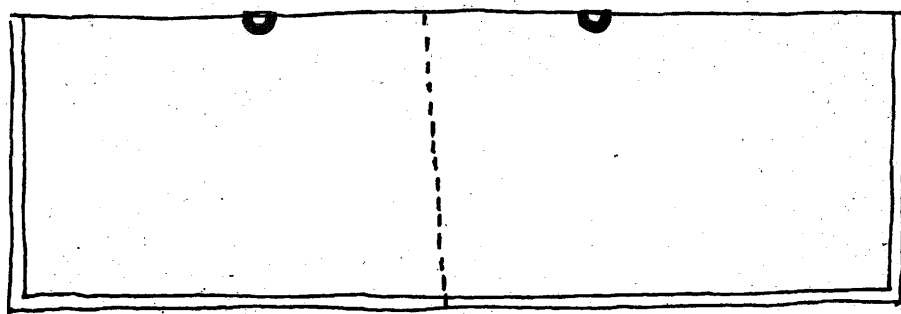
dvoudílný chiton - prodloužení třeba dalším obdélníkem, upraveným převázáním přes sklady -

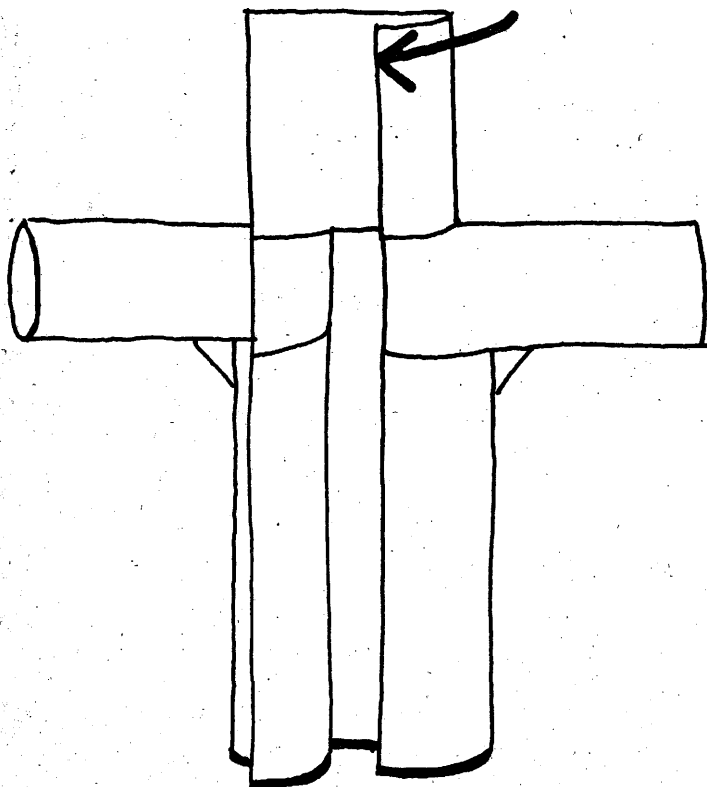
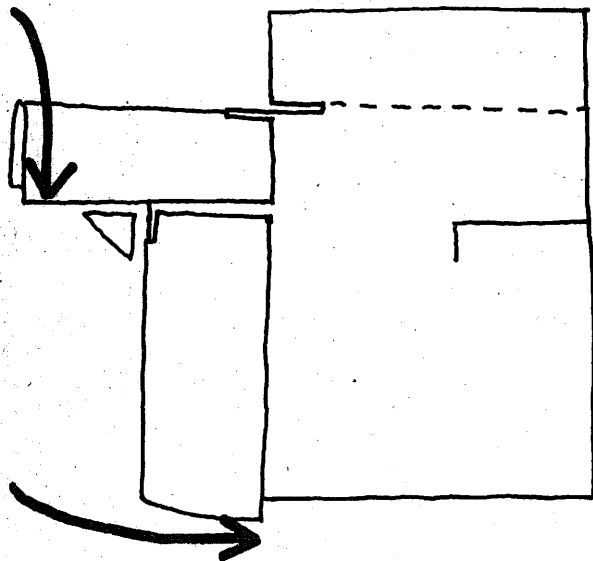
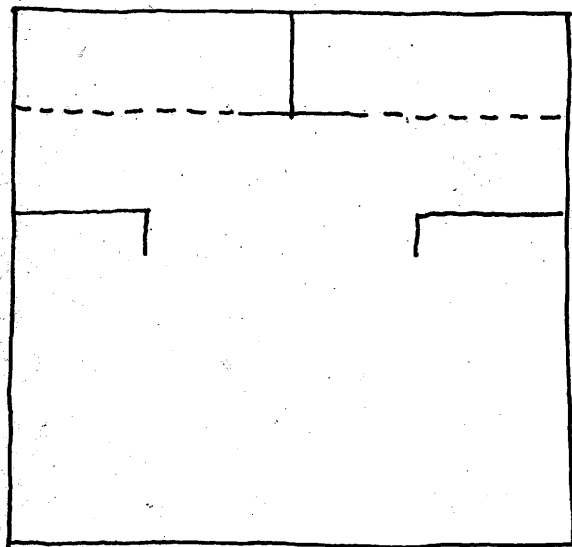

mužský chiton s delšími rukávy - použití barev a materiálu podle společenského postavení osoby -

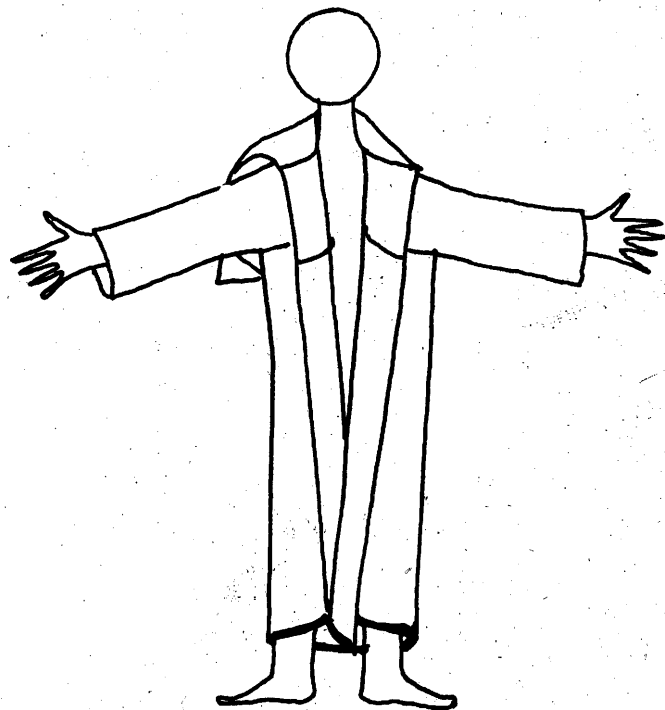

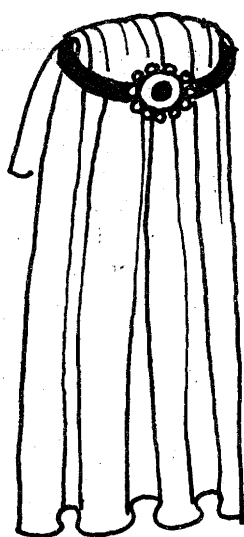
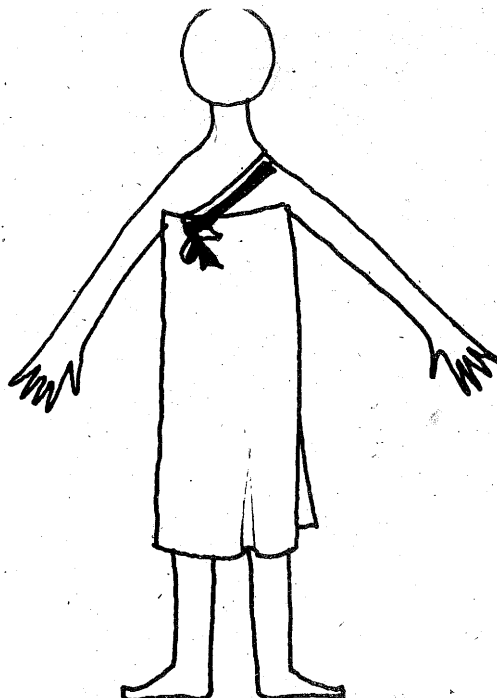
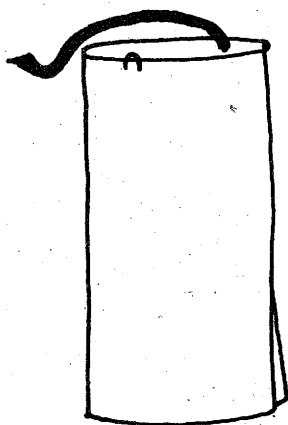
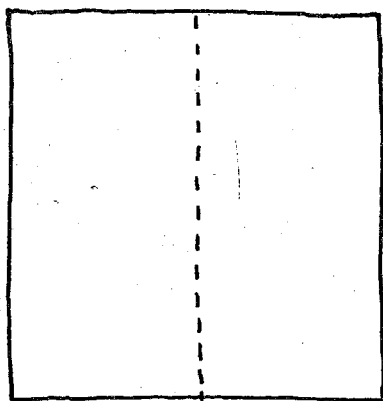
C L A M I S ? C H L A M I S ?
plášťenka - takové půlponcho - kryje jednu paži, pootočením sepnutí doprostřed hrudi halí obě paže - dvojitá, podšitá podšitá druhou barvou, nebo olemovaná -

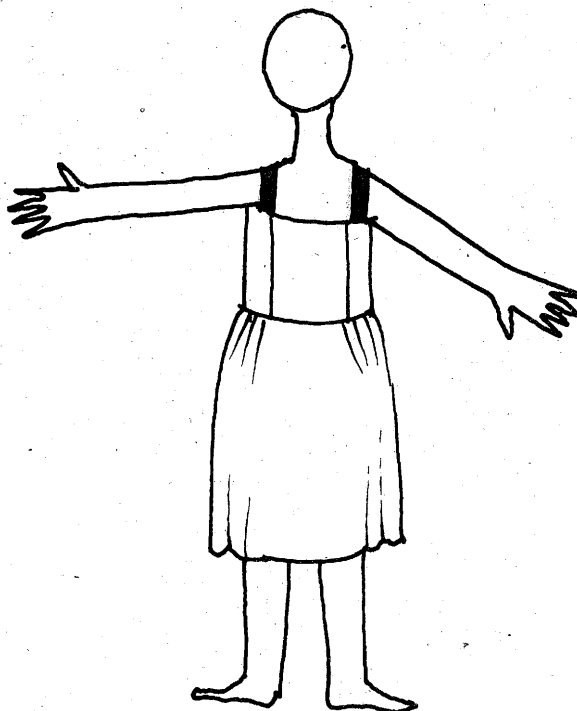
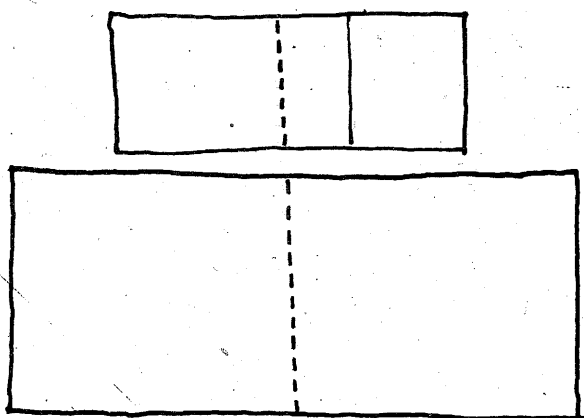
dokonalý starobyľný strih - naprosto bez odpadu - najstarší doklad je z doby bronzovej - v horských oblastiach Slovenska je známy niekoľko málo odlišných foriem - uvádzam "kabanicu" a "huňu" - materiálom je zplstěná, ručne tkaná, silná látka z ovčieho, ručne pleteného plátna, niekedy sa zatkávaným dlhým ovčím vlasom. Taková chlupatice sa menuje "guba" -

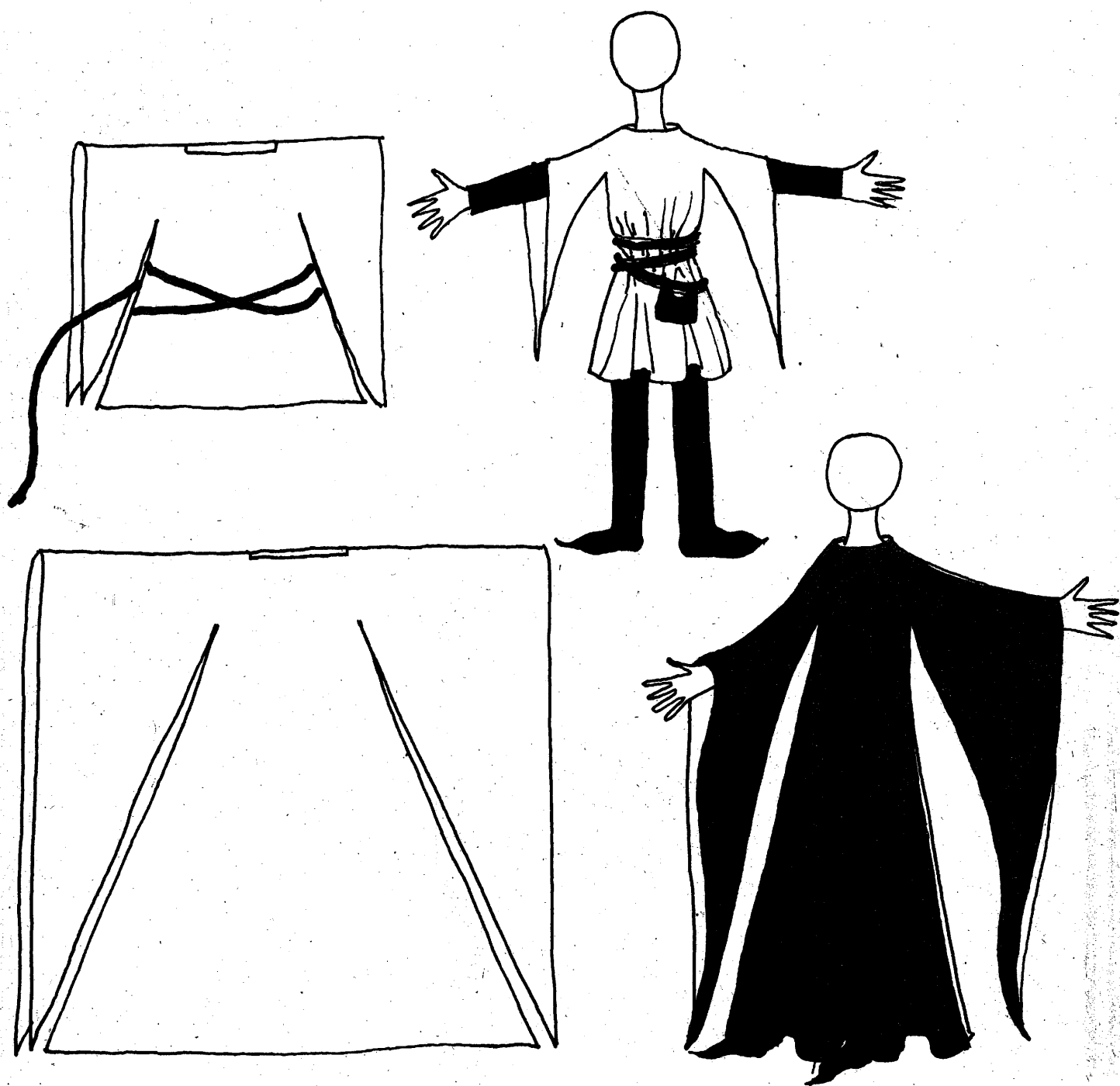

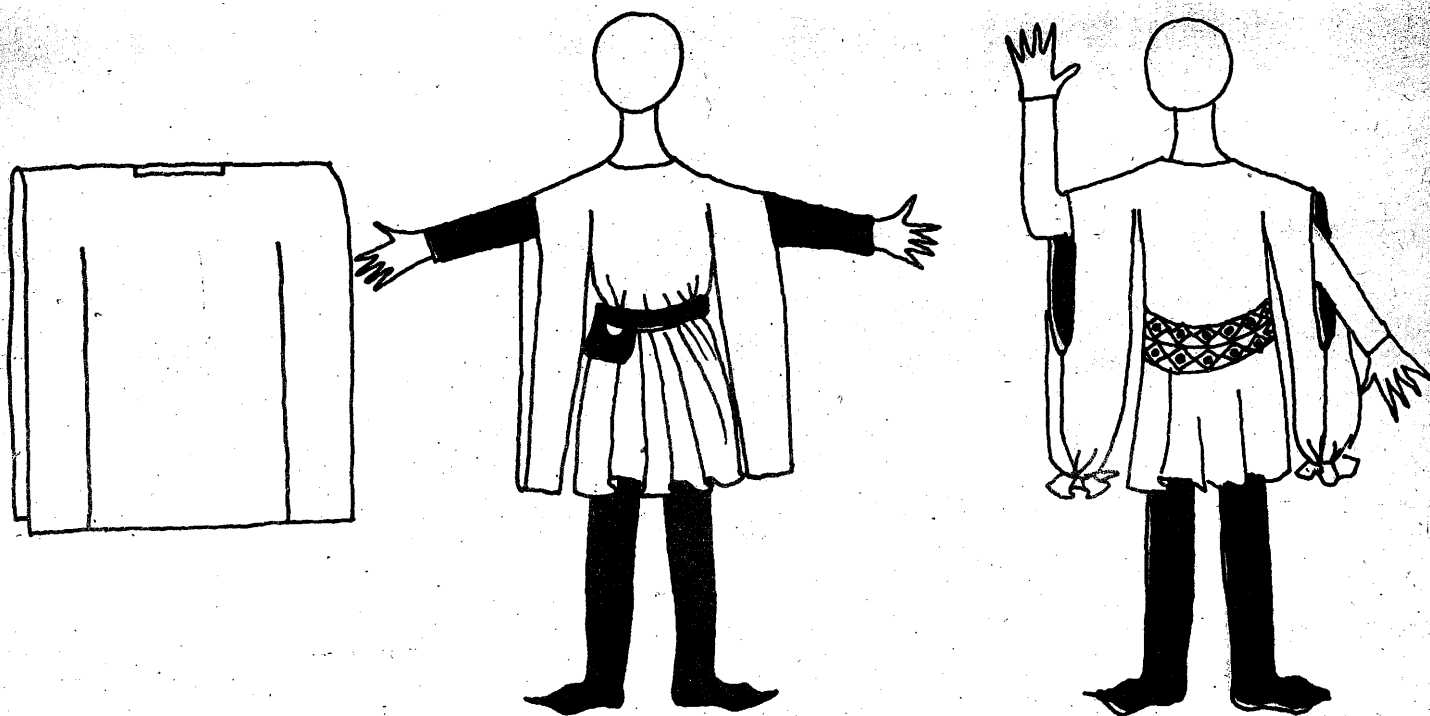
starobylým spodním, ale i pracovním
oblečením žen je "rubáš" nebo "rubáč"
- v níže uvedené formě dodnes trvá jako
spodnice lidových krojů horských oblastí
Moravy a Slovenska -

ještě jedna malá pláštěnka - stejně
velký pruh textilu jako na rubáš,
přehozený přes obojek, nebo pás -
jen pro názornost, jak rozdílné formy
můžete v malé chvíli vytvořit ze
stejného kusu tím nejjednodušším
způsobem -

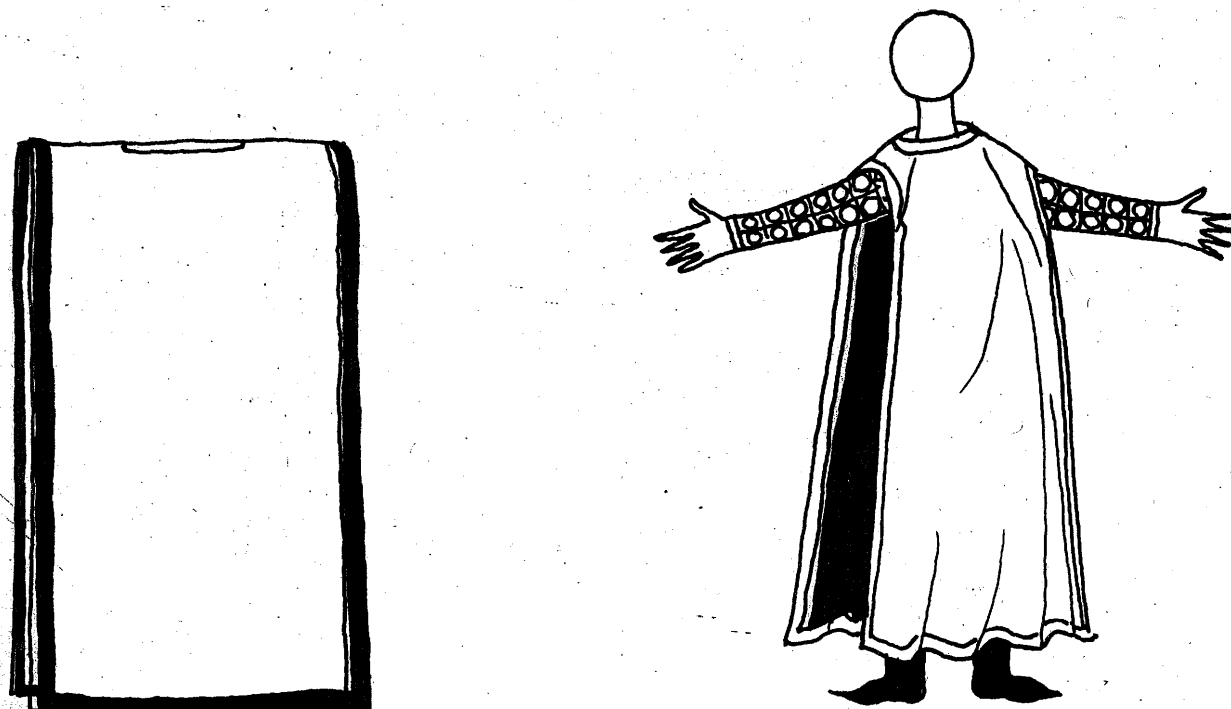
zase suknice, mužská i ženská - Evropu ovládly dlouhými špicemi ukončené, rozšířené rukávy, u nás v Čechách zvané "pachy" - protože to nebyly pracovní oděvy a byly šity z dovážených cizích látek, značně drahých, domnívám se, že materiálu bylo s nejvyšší mírou využito, a že střih navazoval na předchozí vyzkoušený střih suknice - pod paží klíny -

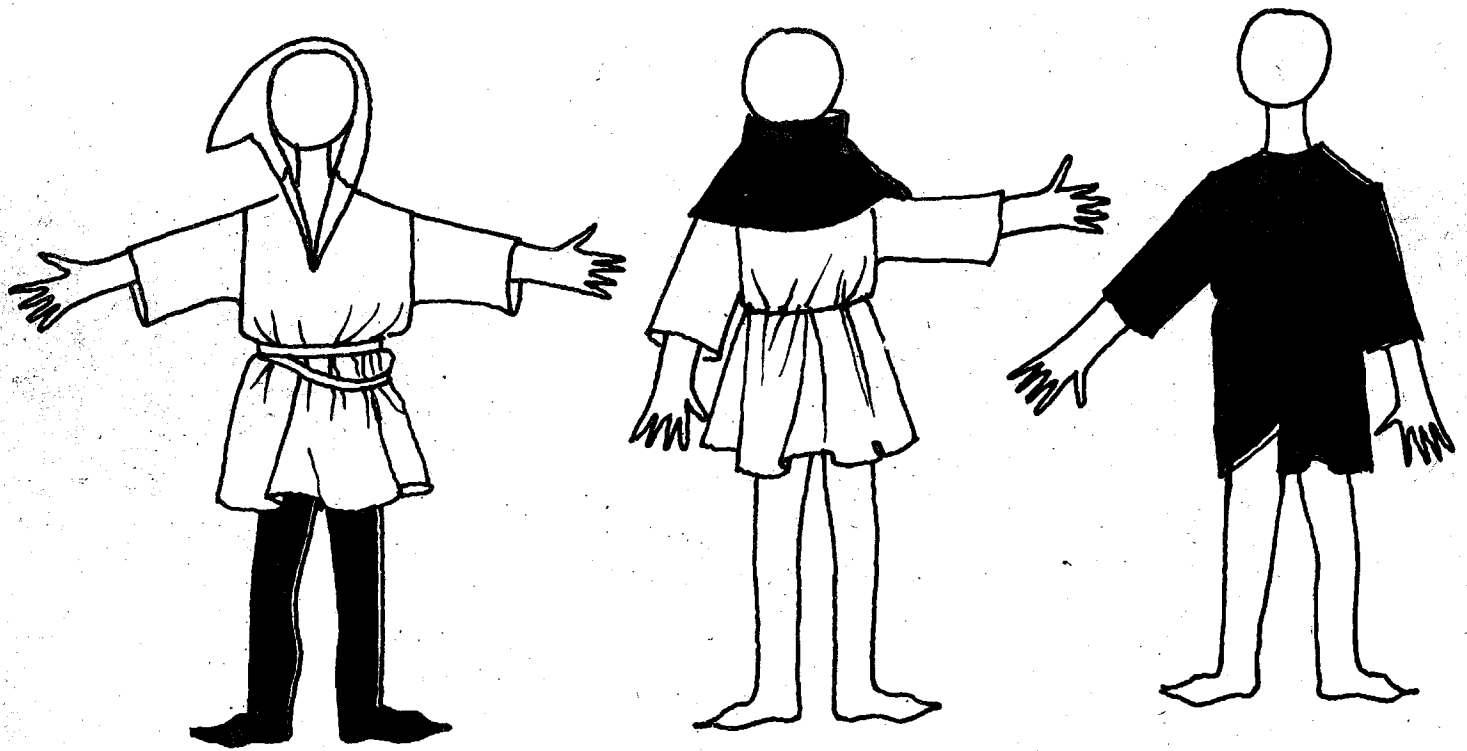

řada sukni nekončí - vynalézavost středověkých "šviháků" (jak říká Z.Winter) dává rukávům sukní podobu praporů nebo vaků - zdobí je bohaté pásy - tvar oděvu se stává typem kratšího období - začíná svou zřetelnou vládu móda -

důstojná forma dlouhé otevřené sukně - všechny sukně s rozparky by měly být podšity, podšívka ve stejné barvě, ale v jiném odstínu, nebo v odlišné barvě, je-li svrchní materiál vzorovaný, pak v jedné barvě vzoru - lem kontrastní, pokud se vyskytuje -

SUGGENICE - SUKNICE - SUKNĚ

není nic jiného než tunika -

bílá suknice s kápí a pásáním byla oděvem horníků,

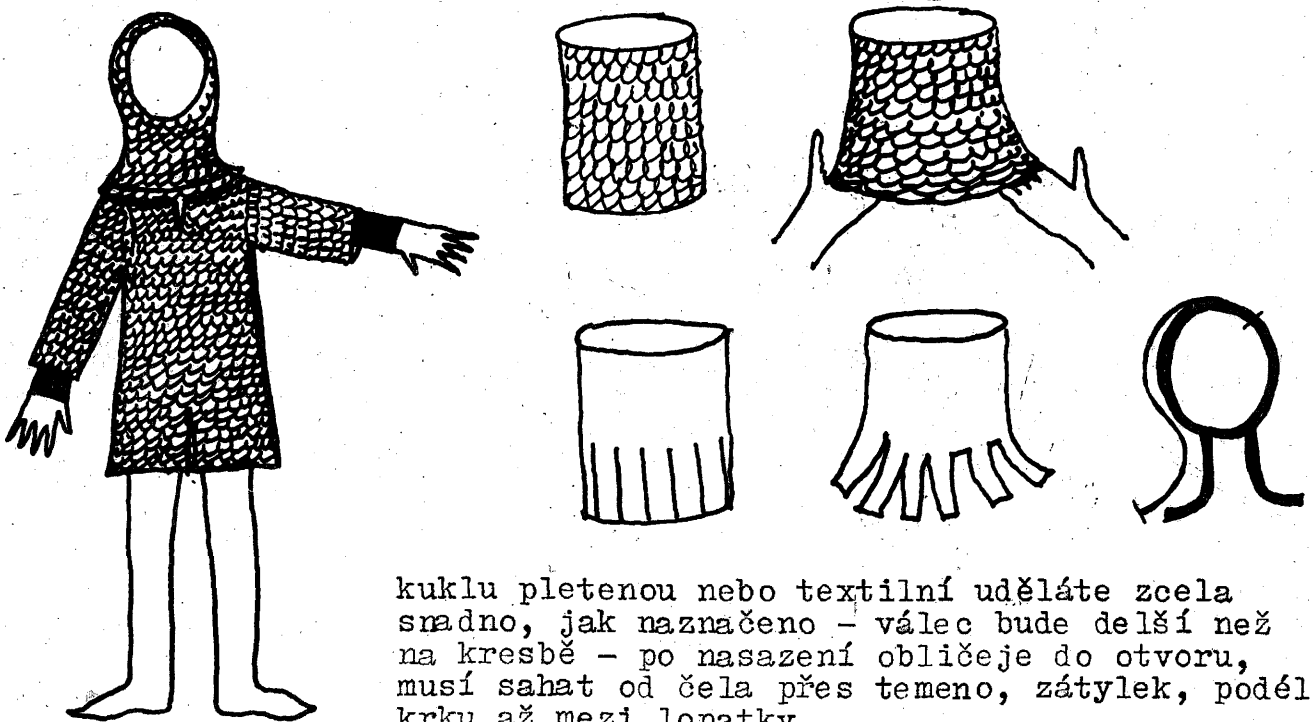
sukně s kuklou staženou do chomoutu

i vpředu rozstřižená, s cípem zastrčeným za pás byla běžným

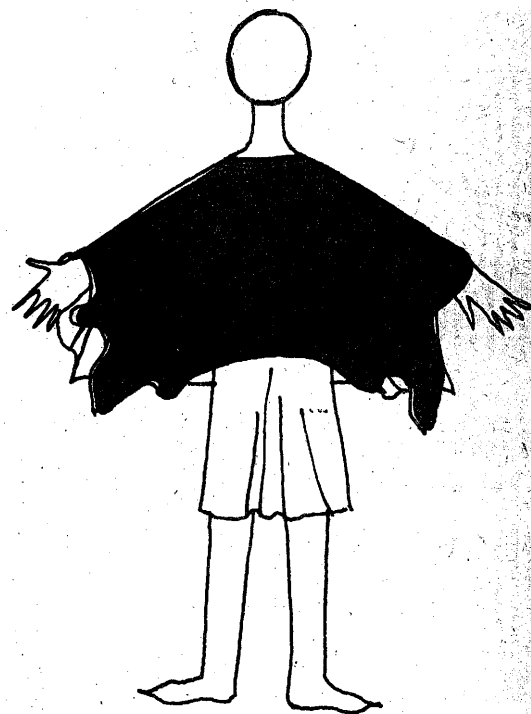
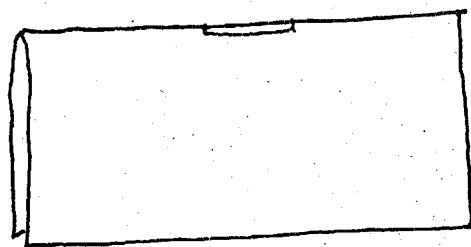
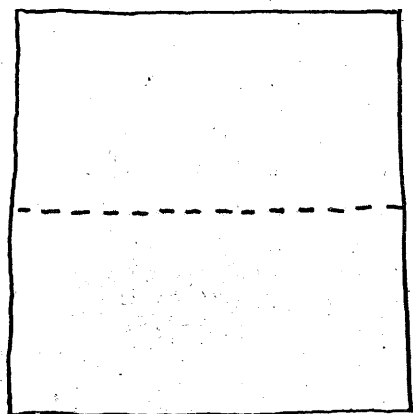
oblečením řemeslníků a říkalo se jí i KYTLICE nebo

HAZUKA

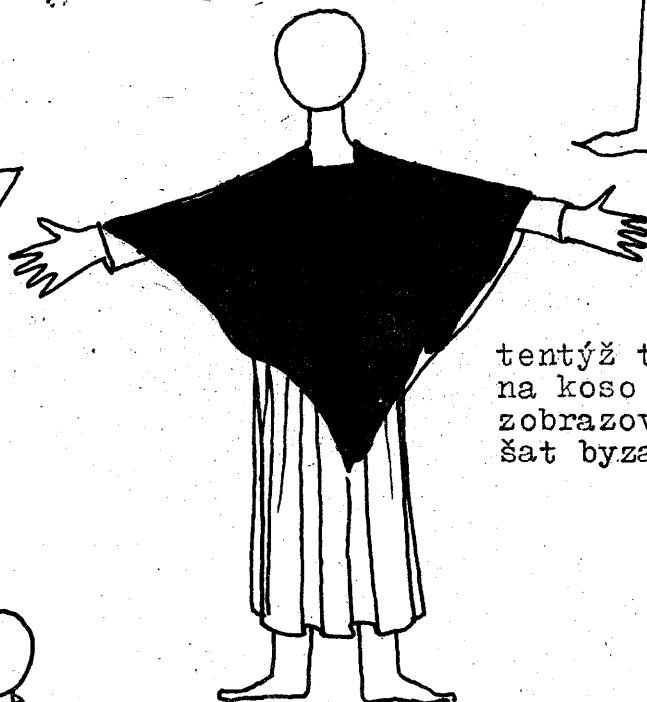
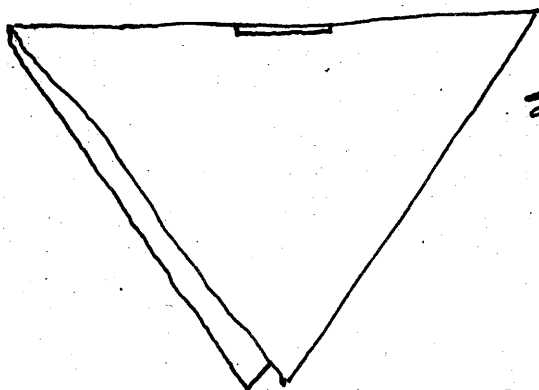
i železná košile je stejného střihu - železná bude jenom od pohledu - nejlépe vypadá pletenina ze silného provázku upletená na tlustých jehlicích, obrácená na hrubou stranu a přestříknutá nebo natřená stříbrenkou /i při svém textilním původu bude dostatečně neohrabaná a tlačivá jako drátěná/ -

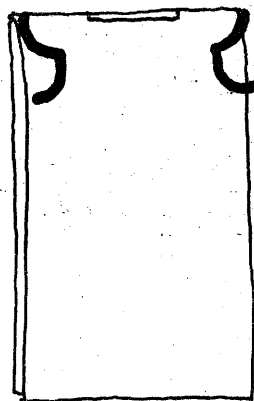
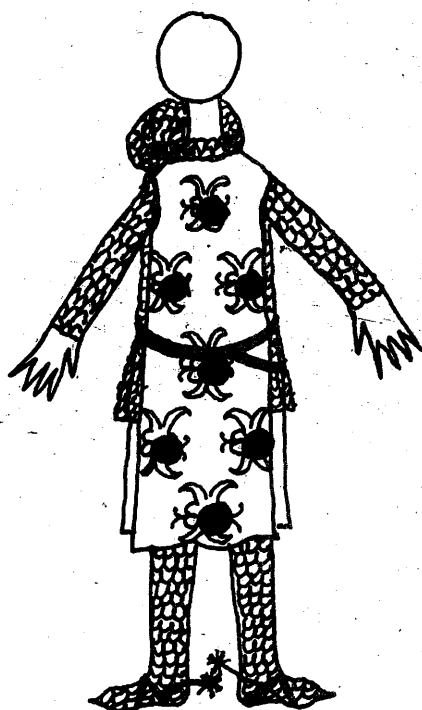
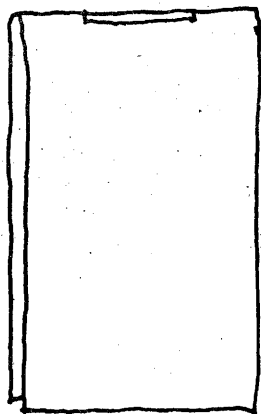
kuklu pletenou nebo textilní uděláte zcela snadno, jak naznačeno - válec bude delší než na kresbě - po nasazení obličej do otvoru, musí sahat od čela přes temeno, zátylek, podél krku až mezi lopatky

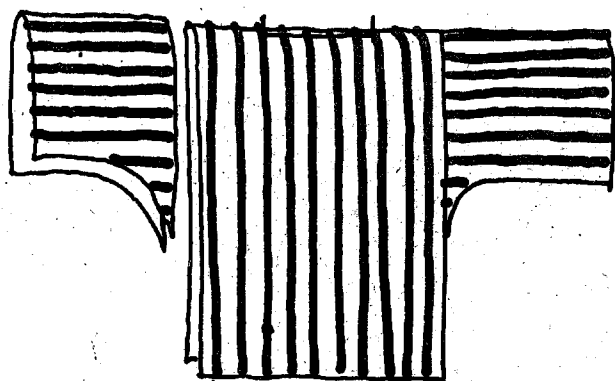
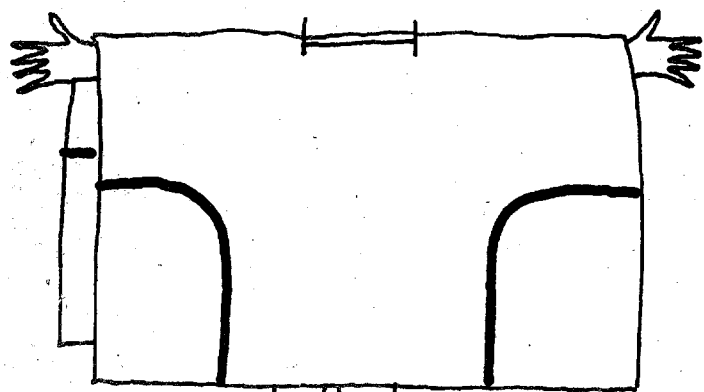
malý plášťik ponchového typu -
nevím, byl-li obvyklý i u nás, v Evropě

tentýž tvar složený
na koso byl od 10. stol.
zobrazován jako svrchní
šat byzantských kněží

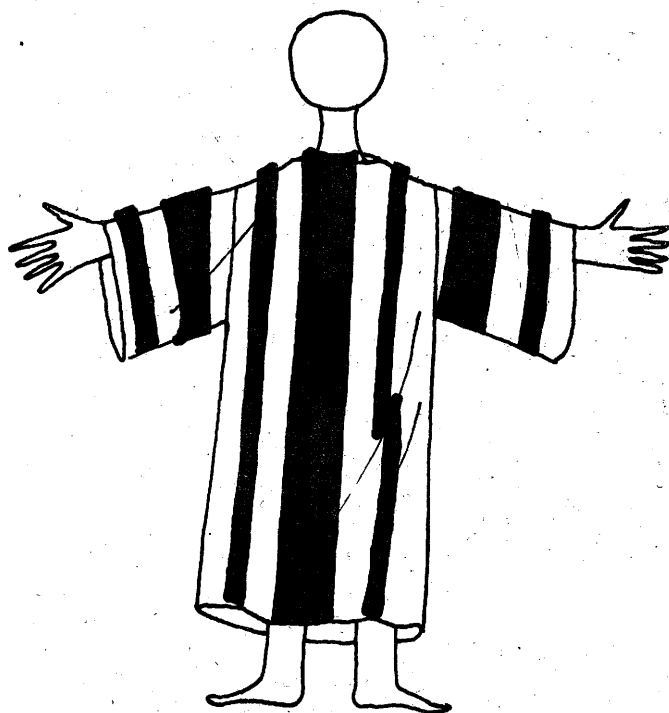
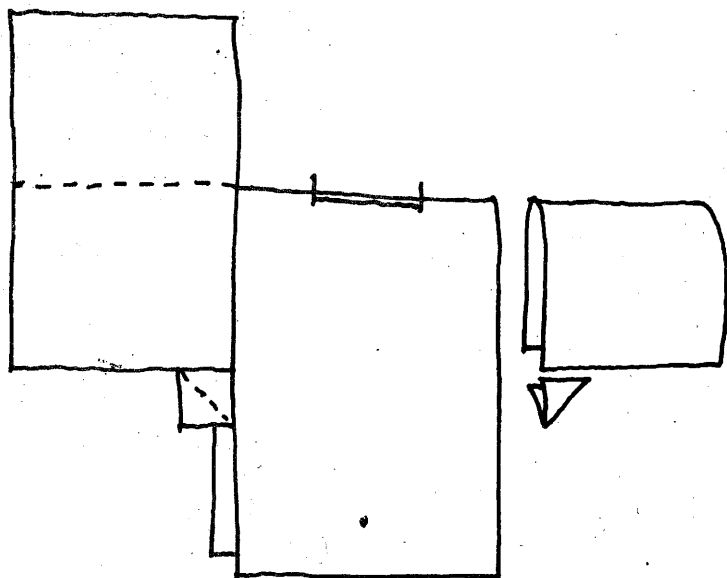
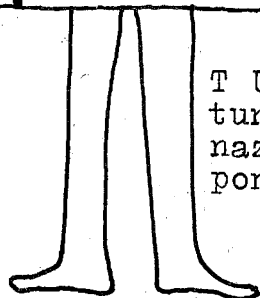

"otáhlice" vrchní úzká sukně, někdy sešitá, někdy rozstřižená na
stranách, vpředu, nebo vzadu - bez rukávů nebo s malými křídélky,
kryjícími ramena - materiálem bylo sukno a u vznešených brokát
s podšívkou i jiné tkaniny, podle účelu -

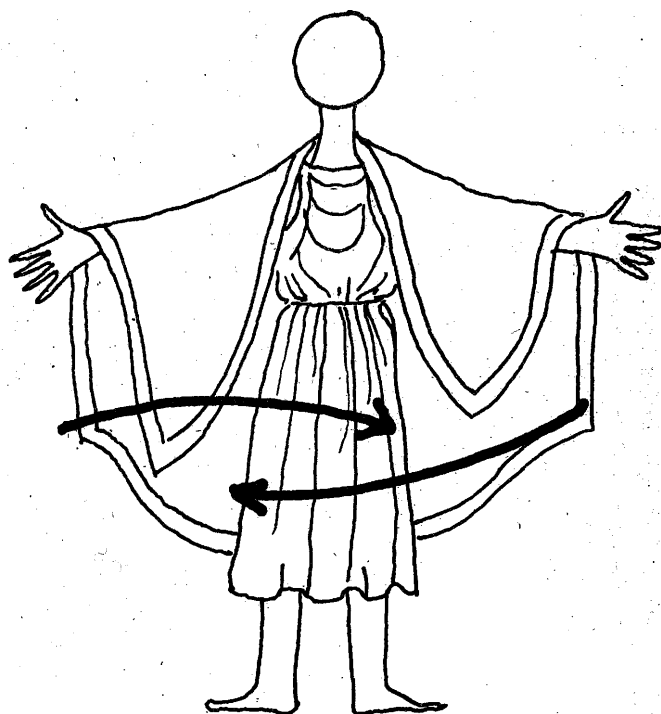
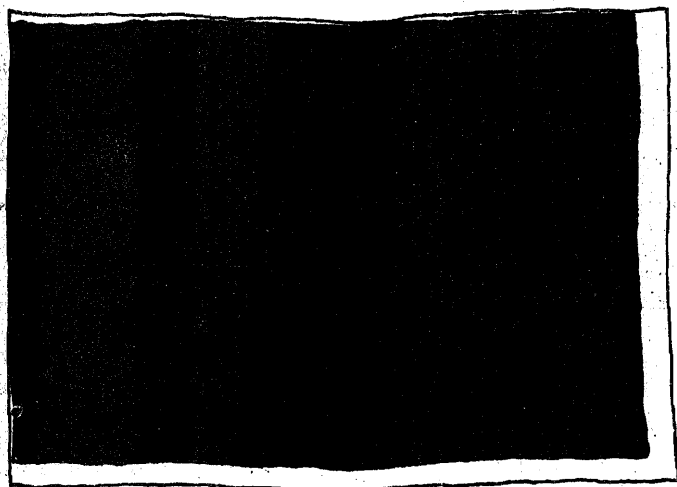
T U N I C A

tunika je běžným oděvem od doby římské - první kresba naznačuje formu (vystřiženo je to, co přebývá na formě poncha)

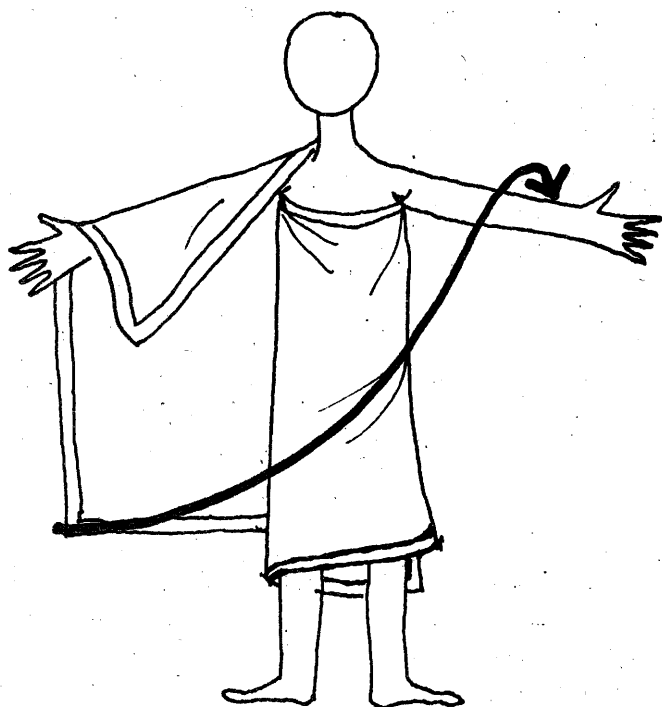

menší spotřeba je, jsou-li rukávy střiženy zvlášť a ještě menší, když dodržíte úmluvu, že šijeme z obdélníků a čtverců - tento typ tuniky přežívá dodnes na mnoha mužských košilích národních krojů /i našich/, na pracovních halenách, např. námořnických, košilkách na nemluvnata apod.

Velkou dobou této formy oděvu byla doba románská a gotická.

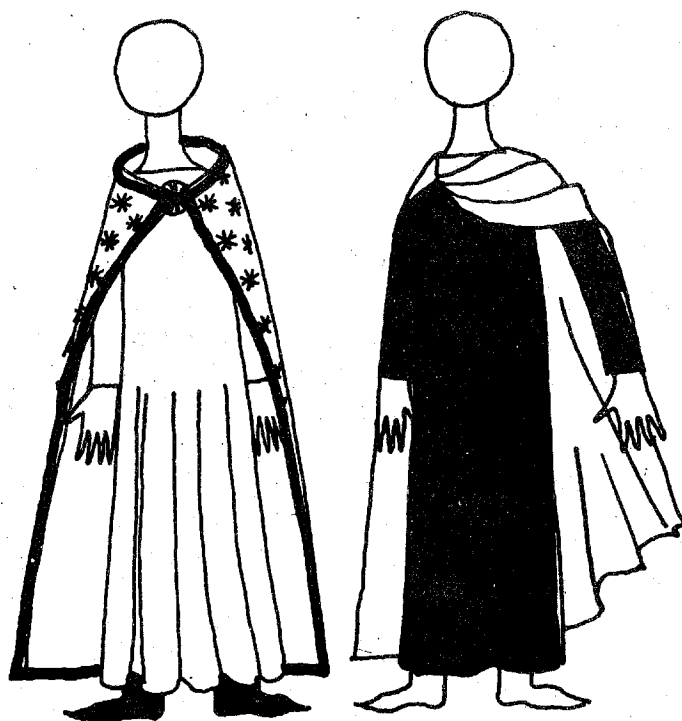
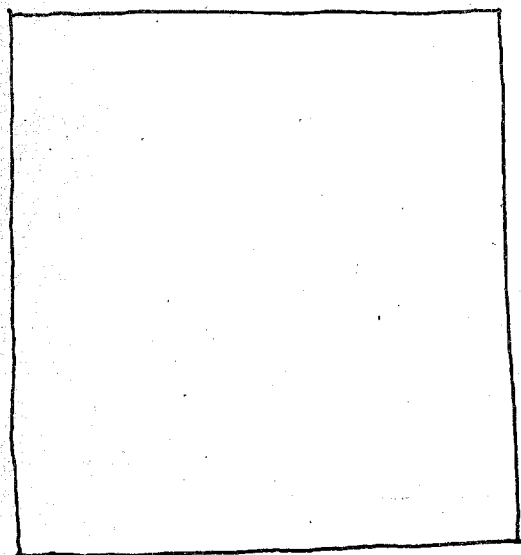

H I M A T I O N
není ničím spínán - dovoluje volnou úpravu i pohyb -

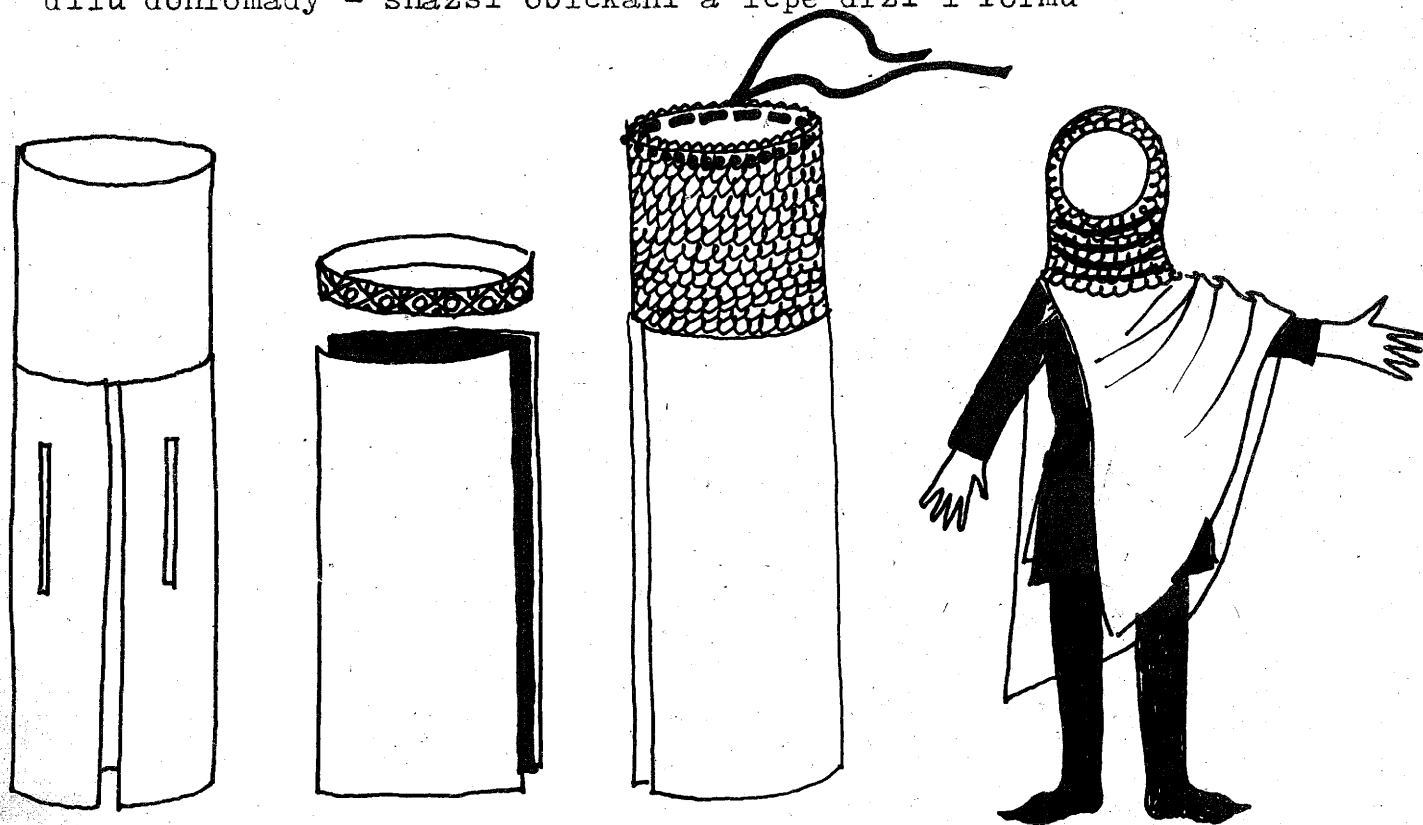
himation omotaný kolem těla, s jedním cípem hozeným přes pravou ruku - po přehození volného spodního cípu přes levé zápěstí poznáte v něm oděv řeckých filosofů a řečníků -

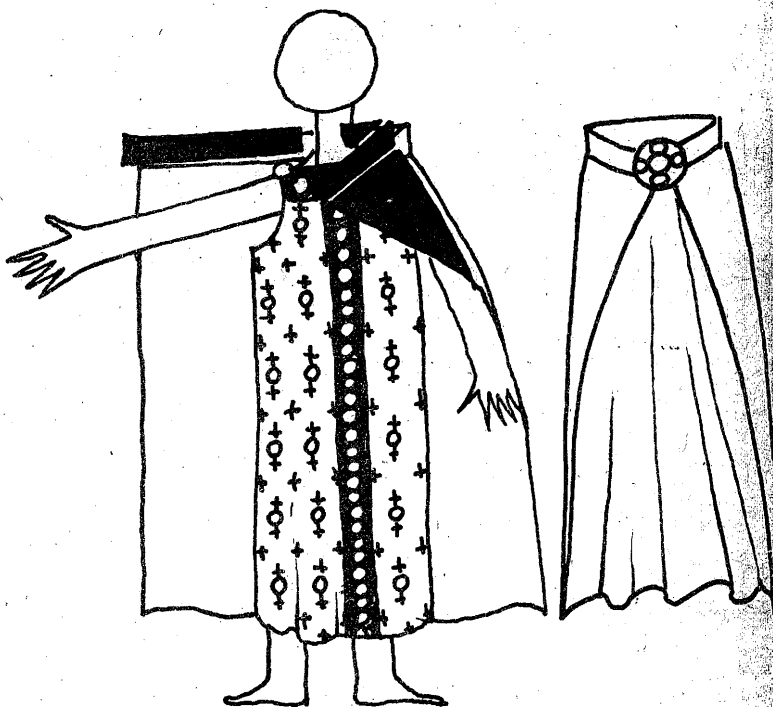
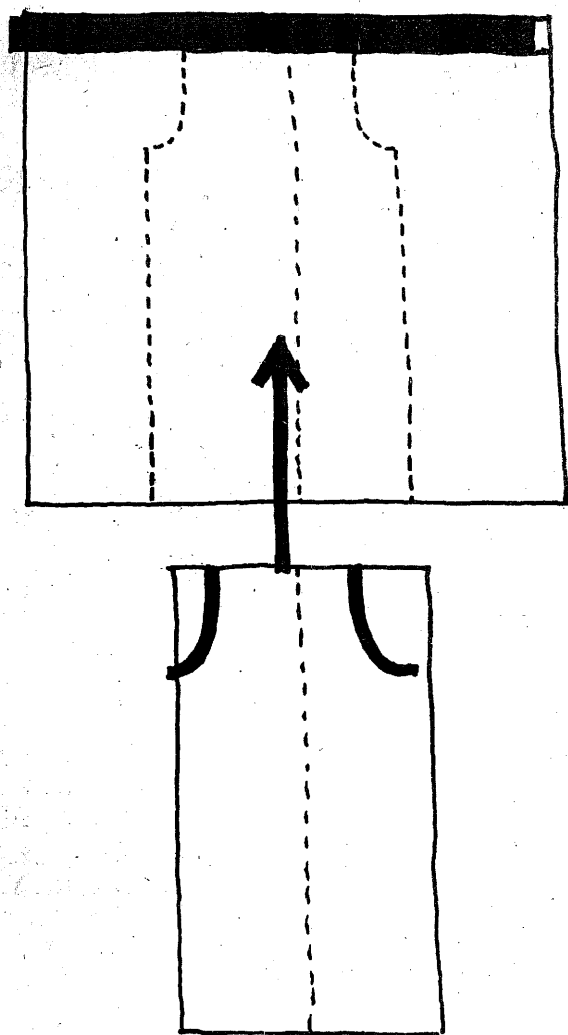
ženy halily himationem i hlavu - při lehčím materiálu by měl být podšit - vhodným materiálem je i obarvená pytlovina, lněné plátno, ryps, a samozřejmě lehká vlněná látka -

Králův plášť i plášť králové halí střízlivě, nebo i apartně postavu od hlavy k patě – forma známá od pradávna – plášť býval podšit i drahocennými kožišinami – vzácným purpurovým brokátům vymyslel Mistr Jan krásný český název "zlatohlav" –

pro pohybově náročné role jistě lépe poslouží oděv sešitý z několika dílů dohromady – snazší oblékání a lépe drží i formu –

je-li málo materiálu, hlavně toho vzácnějšího, sešijte, nebo jen sepněte dva oděvy dohromady - ušetří se nejméně záda spodního a část podšívky vrchního - plášť není svlékací, ale celý oblek rychlý k převlékání -

Všechny středověké "šuknice" se navlékaly přes nohavice, šité těsně na tělo a dole ukončené punčochami (současné punčocháče ušetří namáhavou práci), jsou (byly) jednobarevné, púlené "miparti", pruhované, šachovnicové, nebo drátěné (púlené: dvoje punčocháče - u každých zasunete jednu nohavici do druhé a potom obléknete na každou nohu jednu (dvojitě), každou nohu v jiné barvě, pruhované nebo kostičkované: pošijete kousky barevných ústřížků, i ve více barvách a drátěné upletete zase z provázku) - těsný nátělník je dalším nutným a praktickým kusem naší stavebnice - v různých barvách - mnohdy nahradí nákladnější spodní roucho.

